

Erasmus+

IRENE
Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

IRENE IO 1 - VERTAILEVA TUTKIMUS

LOPPURAPORTTI

Viro, Bulgaria, Italia, Kreikka, Suomi, Romania ja Romania

Risto Aikonen, Anne Burghardt, Triin Käpp, Liina Kilemit, Kerstin Kask ja Evelyn Timuska

JOHDANTO

Puitteet ja tavoitteet

Tämä tutkimus on osa kaksivuotista IRENE Innovative Religious Education NEtwork: Educating to the religious diversity -ohjelmaa, Network for the Renewal of Religious Education: Teaching Religious Diversity, joka on osa Euroopan komission rahoittamaa Erasmus+ -ohjelmaa, johon osallistuu tutkijoita Romaniasta, Bulgariasta, Italiasta, Kreikasta, Virosta ja Suomesta.

IRENE-ohjelmassa analysoidaan, miten uskonnonopetusta ja uskonnollista lukutaitoa toteutetaan ja vaalitaan ohjelmaan osallistuvissa jäsenvaltioissa, ja erityisesti moninaisuuteen ja uskonnolliseen moniarvoisuuteen liittyvää koulutusta. Lisäksi siinä ehdotetaan opetusmenetelmiä ja opetusmateriaaleja sekä yhteistä koulutusohjelmaa kaikkien niiden avuksi, jotka käsittelevät uskonnollista monimuotoisuutta.

Ohjelmalla on erityisesti seuraavat tavoitteet:

- Parannetaan monimuotoisuutta ja monikulttuurisuutta käsittelevien uskonnonopettajien, ammattiteologien ja pastoreiden opetusmenetelmiä.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

- Edistetään uskonnonopetukseen liittyvien kokemusten, tietojen ja innovatiivisten menetelmien vaihtoa.
- Osallistujien digitaalisten, sosiaalisten ja oppimistaitojen sekä monikulttuurisuutta koskevan kognitiivisen osaamisen lisääminen.
- Edistetään uskontojen välisiä käytäntöjä, jotka liittyvät uskonnolliseen monimuotoisuuteen ja sosiaaliseen syrjäytymiseen paikallistasolla.
- Koulutetaan uskonnonopettajia/ammattilaisia, jotta he voivat ottaa aktiivisemmän roolin yhteiskunnassa.
- Luoda ohjelman jäsenten välille kestävä laajennetun yhteistyön verkosto, jolla on strategisia tavoitteita.

Edellä mainittu on osa laajempaa EU:n koulutuspolitiikkaa, joka perustuu vahvaan oikeudelliseen kehykseen ja eurooppalaista elämäntavan edistämiseen. Monet maailmanlaajuiset ja eurooppalaiset järjestöt tunnustavat tarpeen lisätä uskontoja ja uskomuksia koskevaa tietämystä ja keskittyvät nuorten kouluttamiseen. Nuoret voivat osallistua suvaitsemattomuuden ja syrjinnän torjuntaan, jos heitä koulutetaan teoreettisella ja käytännöllisellä tasolla sekä perusihmisoikeuksiin liittyvissä aiheissa. Samanaikaisesti kansallisten koulutuspolitiikan suuntien ja -strategioiden kehittämiseen olisi sisällytettävä toimenpiteitä, joilla edistetään erilaisten kulttuurien, etnisten ryhmien, uskontojen tai vakaumusten parempaa ymmärtämistä (ks. päätös N:o 13/06 suvaitsemattomuuden ja syrjinnän torjumisesta sekä keskinäisen kunnioituksen ja ymmärryksen edistämisestä).

Euroopan unionin inspiraation lähteenä on "uskonnollinen ja humanistinen perintö, josta ovat kehittyneet sellaiset yleismaailmalliset arvot kuin ihmisen loukkaamattomat ja luovuttamattomat oikeudet, vapaus, demokratia, tasa-arvo ja oikeusvaltio" (ks. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen johdanto-osa).

On hyvin tiedossa, että Lissabonin sopimus (2007) käynnisti vuoropuhelun EU:n ja kirkkojen, uskonnollisten yhteisöjen ja uskontojen välillä. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 10 artiklassa todetaan, että unionin tavoitteena on torjua kaikenlaista syrjintää, joka perustuu "sukupuoleen, rotuun tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen". Lisäksi 17 artiklassa todetaan, että "unioni kunnioittaa kirkkojen ja uskonnollisten yhdistysten tai yhteisöjen, filosofisten ja ei-tunnustuksellisten järjestöjen

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

asemaa jäsenvaltioissa kansallisen lainsäädännön mukaan eikä rajoita sitä" ja "unioni tunnustaa niiden identiteetin ja erityisen panoksen ja käy avointa, läpinäkyvää ja säännöllistä vuoropuhelua näiden kirkkojen ja järjestöjen kanssa".

Tutkimusmenetelmät

Kaikissa tutkimuksissa käytettiin puolistrukturoituja haastatteluja pääasiallisena tiedonkeruumenetelmänä. Puolistrukturoitu haastattelumuoto valittiin, koska a) se antaa haastateltavalle mahdollisuuden kehittää kokemuksiaan ja näkemyksiään vapaasti ilman täysin strukturoidun suljetun haastattelun tiukasti määriteltyjä puitteita ja b) se on suurelta osin vapaa ongelmista, joita esiintyy strukturoimattomassa haastattelussa. Joka tapauksessa tämän välityypin haastattelu olisi joka tapauksessa rakennettava suhteellisen tiukan haastattelusuunnitelman pohjalta, joka on melko samanlainen kuin avoimen kyselylomakkeen suunnitelma. Haastateltavat valittiin tiettyjen ominaisuuksien, kuten opintojen, kokemuksen, koulutustason jne. perusteella.

HAASTATELTAVAN PROFILI JA HÄNEN KOULUTUSYMPÄRISTÖNSÄ KUVAUS

Bulgaria

Bulgarialaisen tutkimuksen otos koostuu kymmenestä (10) opettajasta, jotka kuuluvat kaikkiin kolmeen koulutustasoon. Haastattelut tehtiin maaliskuun ja toukokuun 2021 välisenä aikana 10:lle uskonnonopettajalle eri muodoissa ja olosuhteissa. *Haastateltavat* tulivat yhdestä *teologisen tiedekunnan* laajennetusta epävirallisesta viimeaikaisesta tutkimusryhmästä, joten informanttien joukossa oli viimeaikaisia *bulgarialaisia itäortodoksisia kristittyjä teologeja*, joilla oli kestävästä pitkäaikaista kokemusta ja menestyksestä uskontotutkimusta ja pedagogista käytäntöä - apulaisprofessori, apulaisprofessori, kaksi yliopisto-opetusavustajaa - tohtorikoulutettava - erityispedagogi, ja tohtorikoulutettava - seurakuntakeskuksen johtaja, tohtorikoulutettava - lastentarhan musiikkipedagogi, kaksi tulevaa tohtorikoulutettavaa - kielipedagogi ja peruskoulun opettaja, sekä kolme muuta kollegaa, joista kahdella oli riittävä tutkimuskokemus tohtoriohjelmista

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

ja jotka työskentelivät jonkin aikaa korkeakoulun, koulun ja lastentarhan opettajina. Kaikki haastateltavat ovat oman alansa uskontokasvatuksen asiantuntijoita, jotka ovat menestyksekkäästi opettaneet uskontoa osa-aikaisesti muun perusammattinsa ohella; neljä heistä oli myös toiminut säännöllisinä kokopäiväisinä uskonnonopettajina joitakin jaksoja, yksi heistä pysyvästi koko uransa ajan ja kolme muuta - viisi vuotta tai vähemmän.

Työpaikan koko, väkiluku ja uskonnollinen osuus sekä työpaikan palkkaluokka (Q9-Q11) ja luokkien/oppilaiden kansallinen, uskonnollinen ja oppijakoostumus, suhde uskontoon, ikäryhmät ja kognitiivinen uskonnollinen tausta viimeisten viiden vuoden aikana (Q12-Q17).

*Opetusalueen kansallisen/etnisen koostumuksen mukaan 40 % ja opiskelijaryhmistä viimeisten viiden vuoden aikana 50 % määritellään yli 80-prosenttisesti homogeeniseksi. Tämä on luonnollinen osuus, jos teologit opettavat pohjimmiltaan vain yhtä etnistä ryhmää, eivätkä he koe eriytyneitä tai alueellisesti sijaitsevia hallitsevia vähemmistöjä, mikä on usein tilanne joissakin uskonnon alan koulutushankkeiden kohderyhmissä, joilla pyritään myös sosiaaliseen osallisuuteen. Niinpä vain 40 prosenttia opettajista työskentelee **60-80-prosenttisesti homogeenisessä ympäristössä**, ja he opettavat vain 50-prosenttisesti *homogeenisissa luokahuoneissa*, ainakin sikäli kuin he ovat tietoisia siitä, koska kaikki yritykset laatia *epävirallisia tilastoja voivat olla syrjiviä*.*

Alueen uskonnollinen koostumus:

1. *Homogeeninen alue* (yhden uskonnon/kokemuksen ylivoimainen osuus väestöstä > 90 %) - 30 %
2. *Yksi perususkonto/kokous (60-80 %) ja muut hyvin edustettuina olevat vähemmistöt (20-40 %) - 60 %.*
3. *Moniuskontoinen alue* (eri uskontojen/uskontokuntien väestö) - 10 %.
4. *En tiedä* - 0 %

Opiskelijoiden uskonnollinen koostumus viimeisten viiden vuoden aikana:

1. *Pääasiassa yhtä uskontoa/uskontokuntaa* - 40 %.
2. *Pääasiassa yksi, mutta myös joitakin muita uskontoja/kontokuntia edustavia opiskelijoita* - 50 %.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

3. Pääasiassa moniuskontoisia/moniuskonnollisia opiskelijoita - 10 % (sekalaisista perheistä tai sekalaisesta identiteetistä).
4. Pääosin uskonnottomia - 0 %.
5. Vaikea sanoa - 0 %.

Kysymyksessä 15 opettajia pyydetään vain yhdessä vastauksessa määrittelemään oppilaidensa uskonnollinen kuuluminen viimeisten viiden vuoden aikana samalla tavalla kuin kysymyksissä 8A ja 8B:

1. Lähes kaikki katsovat kuuluvansa tiettyyn uskontokuntaan - 70 %, joista 50 % määrittelee sen ortodoksiseksi (informantit 1, 2, 7, 8 ja 10), 10 % ortodoksikristityksi (informantti 4) ja 10 % kristityksi (informantti 3).
2. Valtaosa opiskelijoista ilmoittaa kuuluvansa johonkin tiettyyn uskontoon, mutta osa ei - 20 % ortodoksi(y) (informantit nro 6 ja nro 9).
3. Noin puolet opiskelijoista kuuluu johonkin tiettyyn uskontoon ja puolet ei kuulu mihinkään - 0 %.
4. Suurin osa opiskelijoista ei kuulu mihinkään tiettyyn uskontokuntaan, mutta vain osa kuuluu uskontokuntaan - 10 % kristitty(ä) (Informantti nro 5);
5. Useampi opiskelija ei kuulu mihinkään uskontokuntaan - 0 %.
6. Vaikea sanoa - 0 %.

14&16. Vuosina 2016-2021 suurin osa informanteista (90 %) opettaa ryhmässä, lukuun ottamatta yhtä (10 %), joka työskentelee yksilöllisesti; 50 % <25 lasten ja nuorten kanssa, 10 % >25-vuotiaita aikuisten kanssa ja 40 % tasapuolisesti molempien ryhmien kanssa ja 0 % oli vastannut "vaikea sanoa" tai viittasi sekaryhmiin (kollegiaalinen, vanhempien tai isovanhempien ja lasten läsnäolo yhdessä, kirkkokoulussa tai satunnaisesti julkisissa kouluissa) tai tarkkojen tietojen puuttumiseen, joita he eivät yleensä kerää oppilaistaan (informantti nro 8, kysymys nro 19, taulukko nro 4 ja nro 5). Kuten useimmista haastatteluista kävi ilmi, tärkeämpi jako on lapset/nuoret eli oppilaat/koululaiset/yliopisto-opiskelijat.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

17. Opettajilla on yleensä vaikeuksia arvioida oppilaidensa viimeisten viiden vuoden aikana hankkimaa uskontoon liittyvää tietämystä, mikä johtuu osittain siitä, että aihe tarvitsee vielä lisää yhteiskunnallista hyväksyntää. Muodollisesta näkökulmasta katsottuna uskonto ei ole oppiaine, joka muodostaa yleisen pistemäärän tutkintotodistuksissa, eikä siinä ole samanlaista arviointia kuin tavallisissa oppiaineissa, eikä ole olemassa riittäviä standardeja, joiden perusteella oppilaiden kehitystä voitaisiin arvioida, tai vain siksi, että tavoiteltu sivistyminen on henkistä eikä sitä yleensä voida mitata tai valvoa joko läsnäolojen tai oppilaiden käyttäytymismuutosten perusteella. Opettajat ovat silti optimistisia (taulukko 4) ja vastaavat:

1. Erittäin hyvin 30 %,
2. Hyvin 30 %,
3. Pääosin puutteellinen 0 %,
4. Erittäin puutteellinen 0 %
5. Hyvin puutteellinen 0 %.
6. Vaikea sanoa 40 %, joista 10 % selittää, että opettajat eivät yleensä laske tai arvioi lapsia (informantti nro 8, luultavasti tarkoittaen kirkkokoulua, mutta ei pelkästään), toiset 10 % tarkentavat, että oppilaat vaihtelevat (informantti nro 9), 10 % - *"koska monet oppilaat tulevat Sofian teologisesta seminaarista (pojat ja miehet), seurakunnista, kirkollisista perheistä, jopa luostariyhteisöistä, mutta myös täysin valmistautumattomia nuoria ja aikuisia"* (informantti nro 10).

Vastajien kuvaus opiskelijoiden vallitsevista asenteista uskonnollisia kysymyksiä kohtaan ja odotuksista uskonnon/uskonnollisuuden/uskonnon/hengellisyys suhteen sen mukaan, mitä he ovat kohdanneet työssään viime vuosina (Q18).

90 prosenttia bulgarialaisista haastatelluista on hyvin optimistisia opiskelijoidensa suhteen, ja vastaukset ovat seuraavat:

1. *"Suhtautuminen uskonnollisiin asioihin on erittäin hyvä."*
2. *"Heillä on myönteinen asenne, ja he ovat kiinnostuneita paitsi uskonnon tuntemuksesta myös osallistumisesta kirkon elämään."*
3. *"Pääasiassa tiedollinen, mutta myös yleinen asenne - kulttuurista, identiteetistä ja arvoista".*

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

4. *Asenne on heterogeeninen: Osa lapsista innostuu uuden tiedon kosketuksesta, osa on tylsistynyt ja ilmoittautuu (vain) vanhempiensa tahdosta. Lapset ottavat uskon vastaan puhtain sydämin, ja me kylvämmen siemenet heihin. On vaikea sanoa, millainen (ihminen) heistä kasvaa ja kehittykö se tulevaisuutta varten, koska emme (yleensä) pidä yhteyttä, kun he elävät päiväkodissa."*
5. *"Kiinnostus, jota herättää odotus tasapainoisemmasta, rauhallisemmasta ja arvostetummasta elämästä."*
6. *"Positiivinen asenne, ymmärrys ja tiedon hankkiminen, joka on tarpeen heidän 8-13 vuoden iässään "*
7. *"Vilpitön kiinnostus, sinnikkyys, (odotus) innostuksesta ja parantamisesta".*
8. *"Lapset elävät uskoaan ja sosiaalistuvat riittävästi ja spontaanisti".*
9. *"Odotukset ovat suuria ja liittyvät yleensä kulttuuriin, kansalliseen identiteettiin ja isänmaallisiin tunteisiin."*
10. *"Oppilaiden asenne on osa heidän hengellisen kutsumuksensa koko moninaisuutta, ja heidän odotuksensa on, että he saavat valtuudet opastaa ihmisiä heidän uskonelämässään."*

Lisäykset, jotka liittyvät kysymyksiin, joihin vastaajien mielestä tutkimuksen tulisi keskittyä (Q19).

Viro

Ikä, sukupuoli, työkokemus, koulutus, työpaikka ja -luokka, uskonto (Q0-Q8).

Viron tutkimuksen otokseen kuuluu yhdeksän (9) opettajaa, joista neljä oli naisia ja viisi (5) miestä. Kaikki olivat papistoa ja olivat opiskelleet teologiaa. Kuudella (6) oli maisterin tutkinto, kahdella (2) kandidaatin tutkinto ja yhdellä (1) tohtorin tutkinto. Kahdeksan (8) haastatelluista oli luterilaisia ja yksi baptisti. Haastateltavat rekrytoitiin monipuolisesti henkilöistä, joilla oli kokemusta uskonnonopetuksesta, mieluiten sellaisista, jotka opettavat uskontoa lapsille (esim. yleissivistävässä opetuksessa) ja aikuisille (esim. seurakunnassa tai jossakin muussa oppilaitoksessa aikuisten täydennyskoulutuksen, rippikoulussa tai vastaavassa muodossa). Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan opeta tällä hetkellä kouluissa, vaan jotkut hoitavat opetustehtäviään pääasiassa aikuisten parissa kirkollisessa ympäristössä. Yksi haastateltava kiinnosti meitä myös siksi, että hän on kehittänyt aikuisille suunnatun uskonnonopetusohjelman, joka on käynnistymässä julkisessa oppilaitoksessa.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Työpaikan koko, väkiluku ja uskonnollinen osuus sekä työpaikan palkkaluokka (Q9-Q11).

Ensinnäkin haastateltavat erottuvat huomattavan pitkällä kokemuksellaan uskonnonopetuksesta. Kolme heistä on opettanut uskontoa vähintään 30 vuotta. He aloittivat uskonnon opettamisen melko nuorena, heti teologian opintojensa päätyttyä tai samanaikaisesti. He ovat myös varsin korkeasti koulutettuja. Useat heistä ovat suorittaneet tai ovat suorittamassa tohtorin tutkintoa. Kaikki heistä ovat opiskelleet teologiaa, useat ovat lisäksi opiskelleet pedagogiikkaa. Monet ovat käyneet täydentävää koulutusta. Näin ollen haastateltavia voidaan pitää erittäin pätevinä uskonnonopettajina.

Noin puolet haastatelluista opettaa Viron suurimmissa kaupungeissa, joissa asuu etnisten virolaisten (luterilaiset muodostavat enemmistön virolaisista uskovista) lisäksi huomattava määrä slaavilaistaustaisia - venäläisiä, ukrainalaisia ja valkovenäläisiä. Suurin osa tämän ryhmän uskovista on ortodokseja. Pienemmissä kaupungeissa, kylissä ja maaseutualueilla, joilla on haja-asutusalueita, suurin osa väestöstä on etnisiä virolaisia ja suurin osa uskovista luterilaisia.

Luokkien/oppilaiden kansallinen, uskonnollinen ja oppijakoostumus, suhde uskontoon, ikäryhmät ja kognitiivinen uskonnollinen tausta viimeisten viiden vuoden aikana (Q12-Q17) ja Vastaaajien kuvaus oppilaiden vallitsevista asenteista uskonnollisiin kysymyksiin ja odotuksista uskontoa/uskonnollisuutta/uskontoa/hengellisyyttä kohtaan sen mukaan, mitä he ovat kohdanneet työssään viime vuosina (Q18).

Opetustaustat eroavat kolmesta eri suunnasta:

1) opettaminen kirkossa (pääasiassa aikuiset luterilaisissa rippikouluissa), 2) opettaminen julkisessa yleissivistävässä koulussa, 3) opettaminen kristillisessä yksityiskoulussa.

Ensimmäisessä tapauksessa opiskelijat haluavat tulla kastetuksi ja konfirmoiduksi luterilaisessa kirkossa. Heidän aiemmat uskontotietonsa ovat joko vähäiset tai melko heikot. Usein aluksi ei ole syvempää kiinnostusta uskontoa kohtaan, vaan halu saada kirkollisia palveluja (lapsen kaste, kirkossa vihkiminen, kummiksi ryhtyminen). Harvemmat on niitä, jotka ovat kehittäneet syvemmän kiinnostuksen uskontoon sinänsä ja halun liittyä kirkon jäseneksi. Tämä ryhmä on enimmäkseen

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

monoetnisiä (etnisiä virolaisia), jotka eivät ole aiemmin olleet uskonnollisia. Heidän opetuksensa maailmankuva on kristillinen, luterilainen. Opiskelijoita/kurssilaisia valmistellaan liittymään tämän kirkon jäseniksi. He tulevat yleensä yksin tai yhdessä perheenjäsenen kanssa.

Toinen ryhmä ovat yleisopetuksen oppilaat, jotka tulevat tunnille, joka on useimmiten valinnainen valinnaisaine ja jonka aikana oppilaat saavat myös perustiedot eri maailmanuskonnoista. Näitä tunteja kutsutaan eri kouluissa eri tavoin, esim. uskonnonopetukseksi, kulttuurintutkimukseksi jne. Tietoa uskonnoista voidaan jakaa myös filosofian tai historian tunneilla. Nämä oppitunnit perustuvat neutraaliin maailmankuvaan. Oppilaiden ennakkotietämys uskonnosta on lähes olematonta, ja kuten eräät vastaajat väittivät, se on jopa heikentynyt ajan myötä (vaikka voisi olettaa, että tilanne olisi päinvastainen, koska yhteiskunnallinen tausta on muuttunut vuodesta 1991 lähtien). Koska suurin osa vastaajista opettaa vironkielisissä kouluissa, oppilaat ovat pääasiassa samaa kansallisuutta, mutta poikkeuksiakin on.

Kolmas ryhmä koostuu kristillisten yksityiskoulujen oppilaista. Tällöin opetus perustuu kristilliseen maailmankatsomukseen, ja merkittävä osa oppilaista on joko kristillisestä taustasta tai perheistä, joissa suhtaudutaan myönteisesti kristinuskoon. Oppilaiden ennakkotiedot uskonnosta ovat yleensä hyvät. Suurin osa informanteista opetti luterilaisissa yksityiskouluissa, vaikka yksi vastaaja kertoi, että opetukseen osallistuu myös muiden uskontokuntien lapsia.

Vaikka oli poikkeuksia (esim. kristilliset yksityiskoulut), informantit luonnehtivat oppilaidensa uskonnon ennakkotietämystä hyvin vähäiseksi tai jopa olemattomaksi. Lisäksi kirkkoon ja uskontoon liittyy paljon pelkoja ja ennakkoluuloja, mikä on ominaista Virolle, joka on pitkälti maallinen ja kristinuskosta etäännyttänyt maa. Huonojen perustietojen taustaa vasten opetus on aloitettava kaikkein alkeellisimmista perustiedoista. Rippikouluun tulevat oppilaat ovat varsin varovaisia tarkkaavaisia, ja opettajan on otettava tämä huomioon. Julkisten koulujen opettajat totesivat, että kodin suhtautuminen uskonnonopetukseen kouluissa ei välttämättä ole hyväntahtoinen. Uskonnonopettajat joutuvat siis Virossa uskonnonopetuksen alalla "taistelemaan" paitsi tiedon puutteen myös uskontoa (uskontoja) koskevien kielteisten ennakkokäsitysten kanssa.

Erasmus+

IRENE
Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Lisäykset, jotka liittyvät kysymyksiin, joihin vastaajien mielestä tutkimuksen tulisi keskittyä (Q19).

Italia

Italialaisen tutkimuksen otos koostuu yhdeksästäkymmenestä (90) haastattelusta/kyselylomakkeesta kahdelle eri henkilöryhmälle: (1) Kahdeksantoista (18) teologisten akateemisten laitosten professoria (jäljempänä ryhmä A). (2) Seitsemänkymmentäkaksi (72) henkilöä katolisen uskonnon opettajien ja/tai katolisen kasvatuksen opettajien eli seurakunnan katekeettien, partiojohtajien ym. partiojärjestöjen johtajien joukosta (jäljempänä ryhmä B). Nämä ryhmät eivät ole Italian raportin mukaan edustavia kansallisia otoksia, mutta ne heijastavat kuitenkin Italian, maan, jossa katolilaisuus on vaikuttanut pitkään ja merkittävästi koko historiansa ajan, maakohtaisia sosiokulttuurisia ja sosioreligionomisia piirteitä. Haastateltavien ryhmät määriteltiin siten, että ne heijastavat Italian yhteiskunnan uskonnollista koostumusta; siksi tutkimukseen otettiin mukaan myös Waldenilaisen tiedekunnan professorit sekä ortodoksisten teologisten instituuttien professorit.

Vastaajat on jaettu kahteen ryhmään. Ensimmäinen ryhmä (18 vastaajaa) koostuu katolisen kirkon ja Waldenilaisen kirkon teologisten tiedekuntien professoreista, kun taas toinen ryhmä (72 vastaajaa) koostuu pääasiassa julkisten koulujen opettajista. Ne, jotka opettavat teologisten yliopistojen laitoksilla tai uskonnollisten tieteiden korkeakouluissa, he kaikki opettavat yksityisissä laitoksissa (vain yksi haastateltava opettaa puolipäiväisesti myös valtion yliopistossa). Toinen ryhmä koostuu suuresta homogeenisestä joukosta katolisia uskonnonopettajia (jotka työskentelevät enimmäkseen valtion kouluissa, 70 prosenttia) ja pienemmästä joukosta lasten ja nuorten kasvattajia, jotka tekevät vapaaehtoisesti yhteistyötä seurakuntien tai katolisten yhdistysten, kuten partiolaisten, edistämässä kasvatustoiminnassa.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Työpaikan koko, väkiluku ja uskonnollinen osuus sekä työpaikan palkkaluokka (Q9-Q11).

He opettivat pääasiassa (90 %) suurissa ja keskisuurissa kaupungeissa. Vain kymmenen vastaajaa työskentelee joko pienessä kaupungissa tai kylässä. Useimmat haastateltavat (70 %) työskentelivät alueella, joka on "pääosin monoetninen / yksiuskonnollinen (yli 80 % asukkaista kuuluu samaan ryhmään ja samaan uskontoon, katolilaisuuteen)". Se kuvastaa Italian yhteiskunnan uskonnollista eriytymistä: 75 prosenttia väestöstä julistautuu edelleen katolilaiseksi (kaksikymmentä vuotta sitten se oli 82 prosenttia), kun taas muslimien, ortodoksien, sikhien, buddhalaisten ja hindujen uskonnolliset yhteisöt sekä Latinalaisesta Amerikasta ja Saharan eteläpuolisesta Afrikasta tulleet maahanmuuttajat, jotka kuuluvat moniin ja moninlaisiin uus-pentekostaalisiin kirkkoihin, ovat kasvussa.

Luokkien/oppilaiden kansallinen, uskonnollinen ja oppijakohtainen koostumus, suhde uskontoon, ikäryhmät ja kognitiivinen uskonnollinen tausta viimeisten viiden vuoden aikana (Q12-Q17).

Opettajista 90 prosenttia vastaajista määritteli luokkien/oppilaiden uskonnollisen koostumuksen viimeisten viiden vuoden aikana seuraavasti: "pääasiassa yksi uskonto". Ryhmistä 10 %:ssa oli siis oppilaita, jotka kuuluivat muihin uskonnollisiin/katsomuksellisiin ryhmiin, mikä vastaa vastauksia, jotka annettiin työpaikan uskonnollista koostumusta koskevaan kysymykseen.

Vastaajista 72 prosenttia ilmoitti työskentelevänsä "ryhmien/oppilasluokkien" parissa julkisissa kouluissa, kun taas toiset 26 prosenttia opettaa katolisen kirkon teologisissa tiedekunnissa. Ensin mainitussa tapauksessa he työskentelevät enimmäkseen julkisissa kouluissa, joissa uskonnonopetus on vapaaehtoista, mutta 85,8 % oppilasmäärästä seuraa tällaista opetusta (ks. taulukko n:o 1). 68 % vastaajista opettaa ryhmiä yli 25-vuotiaille. Vastaajista 63 % pitää oppilaiden taustatietoja uskonnosta hyvinä/erittäin hyvinä, kun taas loput pitävät niitä huonoina.

Taulukko 1 Katolisen uskonnon tunneille osallistuvat oppilaat vuosina 2019-20 (%) kouluasteittain.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

	Yhteensä	Päiväkoti	Peruskoulu	Toisen asteen koulu (I luokka)	Toisen asteen koulu (II luokka)
Italia (koko maa)	85.8	89.2	89.5	87.4	79.6
North	81.7	84.8	85.9	83.7	74.9
Keskus	84.7	89.3	90.4	86.7	75.4
Etelä	97.1	97.5	97.6	97.1	96.5

(Lähde: Kuka? IRC - Italian kansallinen toimisto katolisen uskonnon opetuksesta kouluissa.)

Vastajien kuvaus opiskelijoiden vallitsevista asenteista uskonnollisia kysymyksiä kohtaan ja odotuksista uskonnon/uskonnollisuuden/uskonnon/hengellisyden suhteen sen mukaan, mitä he ovat kohdanneet työssään viime vuosina (Q18).

Lähes seitsemän kymmenestä opettajasta uskoo, että heidän oppilaansa ovat motivoituneita ja uteliaita muita kuin katolisia uskontoja kohtaan.

Lisäykset, jotka liittyvät kysymyksiin, joihin vastaajien mielestä tutkimuksen tulisi keskittyä (Q19).

Vain 4 vastaajaa vastasi tähän kysymykseen. Jos jokin aihe olisi nostettava esiin, se liittyisi identiteettikysymyksiin ja erityisesti vähemmistöihin sekä etnisyyteen ja uskontoon liittyviin kysymyksiin. Toinen aihe koskee kasvavaa kiinnostusta buddhalaisuuteen.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Romania

Romanian tutkimuksen otos koostuu 25 haastattelusta, joissa haastateltiin Lounais-Romanian uskonnonopettajia, jotka olivat iältään 28-62-vuotiaita. 25 haastattelusta 10 on miehiä ja 15 naisia. Kaikki vastaajat ovat korkeakoulututkinnon suorittaneita, ja 70 prosenttia heistä on myös suorittanut maisterin tutkinnon. Kyselyyn vastanneista kaksi opettajaa on suorittanut myös tohtorin tutkinnon. Vastaajat ovat valmistuneet ortodoksisen teologian tiedekunnasta seuraavilla erikoisaloilla: Pastoraaliteologia, kirjeteologia, sosiaalityön teologia. Vastaajista 30 % on suorittanut opintoja myös muissa tiedekunnissa, joilla on kaksoiserikoistuminen, esimerkiksi seuraavilla aloilla: Lääketiede, historia, taloustiede ja vieraat kielet. Lähes 2/3 heistä työskenteli peruskoulussa. Loput työskentelevät kirkossa tai kirkkoon liittyvissä järjestöissä, kansalaisjärjestöissä tai pyhäkoulussa (6), lukiossa (5) ja ammattikoulussa (2). Vastaajista 25:stä 6 on pappeja (pappeja ja diakoneja) ja 19 maallikoita.

Työpaikan koko, väkiluku ja uskonnollinen osuus sekä työpaikan palkkaluokka (Q9-Q11).

He opettivat pääasiassa (60 %) Romanian suurimmissa kaupungeissa. Joka viides vastaaja työskenteli joko pienessä kaupungissa tai kylässä. Kaikki väliinputoajat työskentelivät alueella, joka on "pääosin monoetninen (yli 80 % asukkaista kuuluu samaan ryhmään)". Myös alueen uskonnollinen koostumus oli 100-prosenttisesti pääasiassa yhteen uskontokuntaan/uskontokuntaan kuuluvaa (90 prosenttia ja enemmän).

Luokkien/oppilaiden kansallinen, uskonnollinen ja oppijakohtainen koostumus, suhde uskontoon, ikäryhmät ja kognitiivinen uskonnollinen tausta viimeisten viiden vuoden aikana (Q12-Q17).

Lähes kaikki (90 %) vastaajista ilmoittivat, että he ovat työskennelleet viimeisten viiden vuoden aikana sellaisten opiskelijoiden kanssa, jotka olivat "pääasiassa monoetnistä" alkuperää. Vain 10 prosenttia vastasi, että on olemassa myös ryhmiä, jotka ovat "pääasiassa monoetnisiä ja joissa oli

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

joitakin opiskelijoita muista etnisistä ryhmistä", ja että "pääasiassa monietnisiä" ryhmiä ei ollut lainkaan.

Näin ollen 90 prosenttia vastaajista määritteli edellisen kysymyksen perusteella niiden luokkien uskonnollisen koostumuksen, joissa he opettivat viimeisten viiden vuoden aikana, seuraavasti: "pääasiassa yksi uskonto/uskontokunta". Ryhmistä 10 %:ssa oli siis oppilaita, jotka "kuuluvat pääasiassa yhteen uskontokuntaan/katsomukseen, mutta joukossa oli myös muihin uskontokuntiin/katsomuksellisiin ryhmiin kuuluvia oppilaita". Nämä vastaukset ovat samansuuntaisia kuin vastaukset, jotka annettiin työpaikan uskonnollista koostumusta koskevaan kysymykseen, ja ne heijastavat suurelta osin Romanian todellisuutta, jossa ortodoksinen uskonto vallitsee hyvin suurella osuudella väestön keskuudessa.

Kaikki vastaajat ilmoittivat työskentelevänsä "ryhmien/oppilasluokkien" kanssa. Vastaus on odotettu, koska he työskentelevät enimmäkseen julkisessa koulutuksessa, jossa uskonnonopetusta opetetaan pakollisena oppiaineena.

Romanialaisessa kyselylomakkeessa ei ollut kysymystä siitä, millainen suhde opiskelijoilla on ollut uskuntoon viimeisten viiden vuoden aikana. Romanian tapauksessa voidaan kuitenkin olettaa, että opiskelijoilla on melko vahva suhde "uskonnollisiin yhteyksiin".

Kaikki vastaajat opettavat alle 25-vuotiaita. Yli puolet (55 %) vastaajista piti oppilaiden taustatietoja uskonnosta erittäin hyvinä. Joka viides piti niitä melko hyvinä ja joka neljäs melko puutteellisina.

Vastaajien kuvaus opiskelijoiden vallitsevista asenteista uskonnollisia kysymyksiä kohtaan ja odotuksista uskonnon/uskonnollisuuden/uskonnon/hengellisyys suhteen sen mukaan, mitä he ovat kohdanneet työssään viime vuosina (Q18).

Romanialaisten vastauksista käy ilmi, että oppilaiden asenne on yleisesti ottaen myönteinen, utelias, kunnioittava ja oppimishaluinen.

Lisäykset, jotka liittyvät kysymyksiin, joihin vastaajien mielestä tutkimuksen tulisi keskittyä (Q19).

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Tähän kohtaan ei oltu annettu vastauksia

Kreikka

Ikä, sukupuoli, työkokemus, koulutus, työpaikka ja -luokka, uskonto (Q0-Q8).

Kreikkalaisen tutkimuksen otos koostuu viidestätoista (15) tiedonantajasta. Haastateltavien ikä vaihtelee 35 ja 72 vuoden välillä. Suurin osa heistä kuuluu ikähaarukkaan 50-60 vuotta (9 lausuntoa). Haastateltavien joukossa oli 7 miestä ja 8 naista. **Otoksen mukaan he ovat työskennelleet yli 12 vuotta, ja suurin osa heistä on ollut 22-35-vuotiaita.** Kaikilla osallistujilla on korkeakoulututkinto. Yksitoista (11) henkilöä ilmoitti, että heillä on maisterin tutkinto. Heistä viisi (5) ilmoitti, että heillä on myös tohtorin tutkinto. Lisäksi seitsemällä (7) on toinen korkeakoulututkinto. Vain yhdellä (1) henkilöllä on vain yksi (1) korkeakoulututkinto. Neljällätoista vastaajalla on teologian kandidaatin tai maisterin tutkinto. Vain yhdellä (1) henkilöllä ei ole teologian akateemista tutkintoa.

Kolme (3) vastaajaa työskentelee korkea-asteen koulutuksessa, kolme (3) perusasteen koulutuksessa ja yhdeksän (9) keskiasteen koulutuksessa. Tämä jakauma on täysin odotettavissa, koska toisen asteen uskonnonopettajat ovat yksinomaan valmistuneet teologisista kouluista. Vain yhdellä (1) haastatelluista on papin asema. Neljällä (4) haastateltavalla on vastuullinen asema opetushallinnossa. Kolmetoista (13) vastaajaa ilmoittaa olevansa ortodoksikristittyjä, yksi muslimi ja yksi luterilainen.

Työpaikan koko, väkiluku ja uskonnollinen osuus sekä työpaikan palkkaluokka (Q9-Q11).

Kaksitoista (12) vastaajaa työskentelee suurkaupungissa, kaksi (2) kaupungissa ja yksi (1) kylässä. Vain yhdellä haastatelluista on papin asema. Yksitoista (11) vastaajaa työskentelee alueella, joka on "pääosin monoetninen (yli 80 % asukkaista kuuluu samaan etniseen ryhmään)", ja neljä (4) alueella, jossa "kansallisen enemmistön lisäksi myös muut ryhmät ovat edustettuina (60-80 % kansallista enemmistöä, 20-40 % muita etnisiä ryhmiä)". Yksitoista (11) vastaajaa työskentelee alueella, jossa "vallitsee pääasiassa yksi uskonto/koulukunta (90 % tai enemmän)", ja neljä (4) alueella, jossa "on enemmistöuskonto/koulukunta, mutta myös muut uskontokunnat/koulukunnat

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

ovat merkittävästi edustettuina (60-80 % vallitsevasta uskonnosta/koulukunnasta, 20-40 % muista uskonnoista/koulukunnista)".

Luokkien/oppilaiden kansallinen, uskonnollinen ja oppijakohtainen koostumus, suhde uskontoon, ikäryhmät ja kognitiivinen uskonnollinen tausta viimeisten viiden vuoden aikana (Q12-Q17).

Tässä kysymyksessä kymmenen (10) vastaajaa ilmoitti, että viimeisten viiden vuoden aikana he ovat työskennelleet sellaisten opiskelijoiden kanssa, jotka olivat "pääasiassa monoetnistä" alkuperää, mutta "joukossa oli myös joitakin opiskelijoita muista etnisistä ryhmistä", kolme (3) sanoi, että he olivat "pääasiassa monoetnistä" alkuperää, kun taas kaksi (2) henkilöä "pääasiassa monietnistä". Viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana erityisesti Balkanin maista tulleet muuttovirrat ovat luoneet koulutusyksiköihin monikansallista dynamiikkaa, joka heijastuu normaalisti myös tässä tutkimuksessa.

Seitsemän (7) vastaajaa totesi, että niiden luokkien uskonnollinen koostumus, joissa he opettivat viimeisten viiden vuoden aikana, määräytyi "pääasiassa yhden uskonnon mukaan, mutta oli myös oppilaita, jotka kuuluivat muihin uskonnollisiin/uskonnollisiin ryhmiin". Lisäksi seitsemän (7) ilmoitti, että heidän oppilaansa kuuluivat "pääasiassa yhteen uskontokuntaan/uskontokuntaan", ja vain yksi (1) ilmoitti, että heidän luokkansa oli "pääasiassa moniuskontoinen/monikirkollinen". Nämä vastaukset ovat samansuuntaisia kuin työpaikan uskonnollista koostumusta koskevaan kysymykseen annetut vastaukset, ja ne heijastavat suurelta osin kreikkalaista todellisuutta, jossa ortodoksinen kristinusko on vallalla hyvin suurella prosentimäärällä väestön keskuudessa. Samaan aikaan on pieniä väestöryhmiä, jotka kuuluvat muihin uskontokuntiin.

Kaikki vastaajat (15/15) ilmoittivat työskentelevänsä "ryhmien/oppilasluokkien" kanssa. Vastaus on odotettu, koska he työskentelevät julkisessa tai yksityisessä koulutuksessa, jossa opetetaan uskontotieteen oppiainetta.

Kahdeksan (8) osallistujaa vastasi, että suurimmalla osalla oppilaista oli jotain tekemistä uskonnon kanssa, neljä (4) vastasi, että puolella oppilaista oli jotain tekemistä uskonnon kanssa, kun taas

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

kolmeen muuhun väittämään kirjattiin yksi vastaus. Kuviossa 4 esitetyt vastaukset osoittavat, että yli 65 prosentilla opiskelijoista oli jotain tekemistä uskonnon kanssa.

Tämän kysymyksen väittämistä käy ilmi, että suurin osa vastaajista (14/15) opettaa enintään 25-vuotiaiden ikäryhmissä. Yksi (1) kieltäytyi vastaamasta. Tämä tulos on täysin odotettavissa, koska Kreikan kolmen koulutusasteen oppilaat ja korkeakouluopiskelijat ovat iältään 6-22-vuotiaita. Kymmenen (10) vastaajaa eli 67 prosenttia kaikista vastaajista piti taustaa riittämättömänä. Neljä (4) vastaajaa eli 27 prosenttia piti taustaa melko hyvänä ja vain yksi (1) eli 6 prosenttia piti sitä erittäin hyvänä.

Vastaajien kuvaus opiskelijoiden vallitsevista asenteista uskonnollisia kysymyksiä kohtaan ja odotuksista uskonnon/uskonnollisuuden/uskonnon/hengellisyyden suhteen sen mukaan, mitä he ovat kohdanneet työssään viime vuosina (Q18).

Kreikkalaisten vastaajien vastaukset osoittavat aluksi suuria mielipide-eroja opiskelijoiden välillä. Viisi viidestätoista (5/15) vastaajasta toteaa, että heidän opiskelijoidensa perusasenne uskonnollista ilmiötä kohtaan on **välinpitämättömyys**. Seitsemän viidestätoista (7/15) katsoo, että opiskelijat **suhtautuvat varovaisesti, epäluuloisesti ja jopa kielteisesti** uskonnon institutionaaliseen ilmaisuun. Yhdeksän viidestätoista (9/15) toteaa, että opiskelijat suhtautuvat myönteisesti uskontoon. Kolme viidestätoista vastaajasta (3/15) toteaa, että pienempi osa opiskelijoista ymmärtää uskonnollisuuden yksilöllisenä tapahtumana.

Lisäykset, jotka liittyvät kysymyksiin, joihin vastaajien mielestä tutkimuksen tulisi keskittyä (Q19).

Kahdeksan (8) **vastaajaa vastasi kielteisesti**. Myönteisesti vastanneista kolme (3) katsoo, että tässä tutkimuksessa olisi keskityttävä uskonnolliseen moninaisuuteen, "*toisen kohtaamiseen (jossa toisen määritelmä voi viitata kaikenlaiseen moninaisuuteen, kuten sukupuoleen, etniseen alkuperään, kieleen, uskontoon, kulttuuriin), mutta myös rakkauteen ja uskontoon liittyvissä asioissa*". Tämä osoittaa, että on suuri tarve luoda koulutusmateriaalia, joka suosii suhdetta toiseen.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Yksi (1) vastaaja vastasi, että meidän pitäisi keskittyä "kirkollisen instituution ja uskon/uskovien välisen suhteen yhteiskunnallisiin vaikutuksiin", yksi (1) siihen, miten "uskonto yleensä ja kristinusko vaikuttavat ihmisten elämään", yksi (1) "uskonnollisuuden ja uskonnollisen auktoriteetin ilmenemismuotoihin" ja yksi (1) "kansan uskonnollisuuteen ja uskonnolliseen suvaitsevaisuuteen".

Suomi

Suomalaisen tutkimuksen otokseen valittiin neljätoista (14) haastateltavaa. Tutkimusaineisto kerättiin 22.3-30.4.2021 välisenä aikana. Tutkimuskoordinaattori valitsi haastateltavien koulutus- ja opetustaustan perusteella erilaiset henkilöt mahdollisimman monipuolisen kuvan saamiseksi. Haastateltaviksi rekrytoitiin eri koulutustaustaisia henkilöitä, joilla oli kokemusta uskonnonopetuksesta lapsille ja nuorille eri yhteyksissä (esim. yleissivistävässä koulutuksessa) ja aikuisille (esim. seurakunnassa tai muussa oppilaitoksessa aikuiskoulutuksen muodossa). Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan opeta tällä hetkellä kouluissa, vaan osa heistä opettaa pääasiassa aikuisia yliopistoissa ja kirkollisissa yhteyksissä. Tämän vuoksi osa vastauksista analysoitiin näiden kolmen kategorian perusteella. Joillakin ei ole suoraa yhteyttä käytännön opetustyöhön haastatteluhetkellä.

Sukupuoli, uskonto ja työpaikka (Q0-Q5)

Haastateltavista 5 oli naisia ja 9 miehiä. He kuuluivat eri uskonnollisiin yhteisöihin. Niihin kuuluivat ortodoksinen, luterilainen ja katolinen kirkko, metodistikirkko sekä juutalainen ja islamilainen uskonto. Yksi haastateltava ei kuulunut mihinkään uskonnolliseen yhteisöön. Haastateltavat työskentelivät yliopistoissa (3), kirkollisissa järjestöissä (6) ja yleissivistävässä koulutuksessa (5). Haastattelut kestivät 40-90 minuuttia. Ne tehtiin nimettöminä suomeksi. Kaikki 14 tutkimukseen valittua haastateltavaa osallistuivat tutkimukseen kieltäytymättä.

Ikä, työkokemus, koulutus ja uskonto (Q1-Q8)

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Heidän keski-ikänsä oli 53 vuotta, nuorimmat 43 vuotta ja vanhimmat 63 vuotta. Heillä oli vahva opettajatausta, sillä he olivat opettaneet keskimäärin 25 vuotta ja enimmillään 40 vuotta. Heillä oli myös korkea koulutustausta. Vastaajista yhdellätoista oli maisterin tutkinto ja kolmella tohtorin tutkinto. He olivat opiskelleet ortodoksista tai luterilaista teologiaa, ortodoksista tai yleistä historiaa, fysiikkaa, matematiikkaa, islamilaista uskontoa, uskontotiedettä, filosofiaa, psykologiaa, yhteiskuntatieteitä ja pedagogiikkaa. Kaikilla vastaajilla ei kuitenkaan ollut opettajan pätevyyteen vaadittavia pedagogisia opintoja. Vastaajista 12 oli kristittyjä (ortodoksisia, luterilaisia, katolisia, metodisteja). Muihin uskontoihin kuuluivat yksi juutalainen ja yksi muslimi. Viisi vastaajaa kuului papistoon ja loput olivat maallikoita.

Työpaikan koko, väkiluku ja uskonnollinen osuus sekä työpaikan palkkaluokka (Q9-Q11).

He opettivat pääasiassa suuremmissa kaupungeissa (12) eri puolilla Suomea. Vain yksi opetti pienessä kaupungissa tai harvaan asutulla maaseutualueella. Kahdeksan (8) vastaajaa työskenteli alueella, joka on "pääosin monoetninen (yli 80 % asukkaista kuuluu samaan etniseen ryhmään)" ja viisi (5) alueella, jossa enemmistöryhmän lisäksi myös muut ryhmät ovat merkittävästi edustettuina (60-80 % enemmistöryhmä, 20-40 % muita etnisiä ryhmiä), ja yksi (1) vastaajista työskenteli alueella, jossa "alue on monikulttuurinen (yli 50 % asukkaista kuuluu muuhun etniseen ryhmään kuin maan enemmistöryhmään)". Viisi (5) vastaajaa työskentelee alueella, jossa "vallitsee pääasiassa yksi uskonto/koulukunta (90 % tai enemmän)", ja yhdeksän (9) alueella, jossa "on enemmistöuskonto/koulukunta, mutta myös muut uskontokunnat/koulukunnat ovat merkittävästi edustettuina (60-80 % vallitsevasta uskonnosta/koulukunnasta, 20-40 % muista uskonnoista/koulukunnista)".

He olivat opettaneet erilaisissa ympäristöissä, mutta pääasiassa julkisella sektorilla peruskoulussa tai lukiossa (5), kirkkoon liittyvässä organisaatiossa (6) tai yliopistossa (3). Jotkut olivat opettaneet myös yksityisellä sektorilla peruskoulussa tai lukiossa.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Luokkien/oppilaiden kansallinen, uskonnollinen ja oppijakohtainen koostumus, suhde uskontoon, ikäryhmät ja kognitiivinen uskonnollinen tausta viimeisten viiden vuoden aikana (Q12-Q17).

Kuusi (6) vastaajaa ilmoitti, että he ovat työskennelleet viimeisten viiden vuoden aikana sellaisten opiskelijoiden kanssa, jotka olivat "pääasiassa monoetnistä" alkuperää, mutta myös kuusi (6) ilmoitti, että "pääasiassa monoetnistä ja oli joitakin opiskelijoita muista etnisistä ryhmistä" alkuperää, kun taas kaksi (2) henkilöä "pääasiassa monietnistä".

Kahdeksan (8) vastaajaa totesi, että niiden luokkien uskonnollinen koostumus, joissa he opettivat viimeisten viiden vuoden aikana, määräytyi "pääasiassa yhden uskonnon/uskonnon mukaan, mutta oli myös oppilaita, jotka kuuluivat muihin uskonnollisiin/uskonnollisiin ryhmiin". Lisäksi viisi (5) ilmoitti, että heidän oppilaansa kuuluivat "pääasiassa yhteen uskontokuntaan/uskontokuntaan", ja vain yksi (1) ilmoitti, että heidän luokkansa oli "pääasiassa moniuskontoinen/monikirkollinen". Nämä vastaukset ovat samansuuntaisia kuin työpaikan uskonnollista koostumusta koskevaan kysymykseen annetut vastaukset, ja ne heijastavat suurelta osin suomalaista todellisuutta, jossa luterilainen usko on vallalla hyvin suurella prosenttimäärällä väestön keskuudessa. Samaan aikaan on pieniä väestöryhmiä, jotka kuuluvat muihin uskontokuntiin.

Yksitoista (11) ilmoitti työskentelevänsä "ryhmien/oppilasluokkien" kanssa. Vastaus on odotettu, koska he työskentelevät enimmäkseen julkisessa koulutuksessa, jossa opetetaan uskontotiedettä.

Yhdeksän (9) osallistujaa vastasi, että suurimmalla osalla oppilaista on jotain tekemistä uskonnon kanssa, neljä (4) vastasi, että suurimmalla osalla oppilaista on jotain tekemistä uskonnon kanssa, mutta on myös oppilaita, joilla ei ole suhdetta uskontoon. Yksi vastaus oli "vaikea sanoa".

Suurin osa vastaajista (8) opettaa alle 25-vuotiaiden ryhmiä ja viisi (5) heistä yli 25-vuotiaita aikuisia. Yksi vastaaja totesi ikäryhmien olevan tasavertaisia. Kuusi (6) vastaajaa eli 43 % kaikista vastaajista piti uskonnollista taustaa melko hyvänä. Neljä (4) vastaajaa eli 29 % piti taustaa erittäin hyvänä ja vain kolme (3) eli 21 % piti sitä melko riittämättömänä.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Vastaaajien kuvaus opiskelijoiden vallitsevista asenteista uskonnollisia kysymyksiä kohtaan ja odotuksista uskonnon/uskonnollisuuden/uskonnon/hengellisyys suhteen sen mukaan, mitä he ovat kohdanneet työssään viime vuosina (Q18).

Koska vastaajat työskentelevät kolmessa eri koulutusympäristössä, vallitsevat asenteet uskonnollisia kysymyksiä kohtaan ja uskontoon/uskonnollisuuteen/uskontoon/hengellisyys liittyvät odotukset raportoidaan näiden työympäristöjen perusteella.

Tiedonantajien kokemukset koulutuksesta peruskoulussa ja lukiossa

Suomessa uskonto on pakollinen oppiaine peruskoulussa ja lukiossa. Oppilailla on myönteinen asenne ja hyvät tiedot ja ymmärrys uskonnosta maailmassa. Toisaalta oppiaine nähdään osana kouluaineita ja siihen kohdistuu ennakkoluuloja. Informanttien mukaan opettajalla on oltava henkilökohtainen suhde uskontoon. Kysymyksiä herättää se, miten sisältöjä voidaan soveltaa käytäntöön ja sovittaa jokapäiväiseen elämään, koettua luonnollisena.

Tiedonantajien kokemukset yliopisto-opetuksesta

Suurin osa suhtautuu myönteisesti uskontoon. Näkee uskonnon merkityksen sekä henkilökohtaisena että yhteiskunnallisena asiana (teologian opiskelijat). Toisaalta on myös neutraalista negatiiviseen (ei teologian opiskelijat). Useimmilla heistä on ollut uskonnollisia yhteyksiä ja heillä on melko/erittäin hyvät taustatiedot uskonnosta (teologian opiskelijat). On myös opiskelijoita, joilla on uskonnollisia yhteyksiä, ja vähemmässä määrin uskonottomia opiskelijoita, joilla on melko huonot taustatiedot uskonnosta (ei-teologian opiskelijat).

Tiedonantajien kokemukset koulutuksesta kirkollisissa järjestöissä

Asenteet ovat myönteisiä ja vastaanottavaisia, jopa erittäin motivoituneita. Useimmilla heistä on ollut uskonnollisia yhteyksiä, ja heillä on hyvät tai erittäin hyvät taustatiedot uskonnosta.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Lisäykset, jotka liittyvät kysymyksiin, joihin vastaajien mielestä tutkimuksen tulisi keskittyä (Q19).

Puolet (7) vastaajista **ei vastannut** tähän kysymykseen. Loput vastaajat vastasivat, että heidän erilaisista taustoistaan johtuen heidän kommenttinsa vaihtelivat melko paljon. Jos jokin aihe olisi nostettava esiin, se liittyisi identiteettikysymyksiin ja erityisesti vähemmistöihin sekä etniseen alkuperään ja uskontoon liittyviin kysymyksiin. Kuten eräs vastaaja totesi: "Ennen leivän leipomista pöydällä on jauhoja, vettä, öljyä, sokeria, suolaa ja hiivaa, ja kun ne laitetaan uuniin, niitä ei voi enää erottaa toisistaan."

KOULUTUSTARPEET, OPETUSMENETELMÄT JA PARHAAT KÄYTÄNNÖT

1(20) Mikä on opettamanne uskontoa koskevan kurssin nimi?

Suurin osa **virolaisista** luterilaisista informanteista opetti tai oli opettanut rippikoulussa luterilaisessa kirkossa. Nämä koulut/kurssit ovat valmistavia kursseja henkilöille, jotka haluavat liittyä seurakuntaan, ja ne edeltävät konfirmaatiota. Informantti 1 kuvasi rippikoulun tarkoitusta osuvasti: "*Se on kastetta edeltävää opetusta, opetusta kristityn elämän tärkeimmistä kohdista, jotka seurakunnan uuden jäsenen tulisi tuntea.*"

Bulgarialaiset uskonnonopettajat nimeävät oppiaineensa eri tavoin (kuten he ja vastaanottavat oppilaitokset tai vanhemmat haluavat), koska *Toledon ohjaavien periaatteiden mukaan* uskonnon/uskonnon opettaminen on vielä toteutettava paikallisesti sosiaalisesti ja kulttuurisesti hyväksyttävällä tavalla. Siksi paikallinen *käsitys uskonnonopetuksesta* sekä oppiaineen *virallinen nimi* ovat moniselitteisiä tai peiteltyjä, jotta mahdollisimman monenlaiset oppilaat ja opettajat voidaan

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

integroida mahdollisimman diplomaattisella ja tasapainoisella tavalla tavanomaisiin opetusprosesseihin. Silti edes seurakunta- tai luostarikoulussa lähes kukaan ei määrittele tunnustuksen opettamista *jumalalliseksi laiksi, koska* käytetään perinteistä arkaaista termiä *uskonopetus*, jossa koulutuksen kirkolliset ominaispiirteet ovat yksiselitteisiä.

Romanian uskonnonopettajien vastaus oli sama. He opettavat (ortodoksista) uskontoa, ja kuten aiemmin mainittiin, pääasiassa koulussa.

Useimmat vastaajat **Kreikassa** opettavat uskontoa pakollisena oppiaineena julkisessa ja yksityisessä opetuksessa (peruskoulu ja lukio). Kurssin pääasiallinen sisältö on ortodoksinen kristillinen perinne. Opetukseen sisältyy myös yksittäisiä oppiaineita, kuten Kristinusko ja maailma, Kristinusko ja etiikka, Kristinusko ja yhteiskunta. Lisäksi opetetaan muiden kristillisten perinteiden (katolilaisuus, protestantismi) sekä muiden uskontojen (islam, juutalaisuus, buddhalaisuus, itämaiset uskonnot jne.) perusasioita. Kolme vastaajaa (3/15) opettaa korkeakouluissa kursseja Ekumeeninen liike ja Kristinuskon teologia, etiikka ja sosiologia. Yksi (1) vastaaja opettaa islamilaista teologiaa vähemmistöskoulussa.

Kuten aiemmin mainittiin, **suomalaisten vastaajien** vastaukset käsittelevät kolmea eri opetusympäristöä. *Lukiossa* keväällä 2021 aiheina olivat Uskonto ilmiönä ja Lähi-idän uskonnot (juutalaisuus, kristinusko ja islam). *Peruskoulussa* vieraat uskonnot tai maailmanuskonnot. Juutalaisessa koulussa yläkoulussa painotetaan juutalaisuuden elämäntapaa juhllisuuksineen ja tapoineen. Islamin uskonnonopetuksen oppitunneilla käsiteltiin islamin monimuotoisuutta muslimeille.

Käytännöllisen teologian sisältöön liittyvässä *yliopisto-opetuksessa taas aiheina esimerkiksi* ortodoksinen jumalanpalvelus, teologian käytännöt ja pastoraaliset ulottuvuudet sekä pappeus kirkossa. Näillä on kuitenkin tutkimusulottuvuus. Toisaalta opetuksen sisältöön kuuluu myös ortodoksinen jumalanpalveluksen ja jumalanpalvelusten käytännön opetus. Opettajaopiskelijoille on

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE
Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

kursseja, jotka käsittelevät evankelisluterilaisen uskonnon pedagogisia perusteita. Monikulttuurinen kasvatus ja uskonto, etiikka ja monikulttuurisuus ovat myös osa opettajaopiskelijoiden yliopisto-opetusta.

Kirkon organisaatioissa tapahtuvaan opetukseen voi sisältyä tietoa ajankohtaisista asioista (opetusmateriaalit, kouluopetuksen järjestäminen tai opetussuunnitelmakysymykset). Katolisessa kirkollisessa organisaatiossa oman uskonnon opettaminen. Ortodoksisessa maallikkoakatemiassa ortodoksisuuteen perehdyttäviä kursseja. Muita mainittuja aiheita olivat mm. konfirmaatio-opetus, koulujen ja seurakuntien välinen yhteistyö, uskonnolliset tilaisuudet kouluissa, työelämätaidot ja tietotekniikan soveltaminen kirkon kasvatustyössä.

2(21) Kuuluuko kurssisi opetussuunnitelmaan? Jos KYLLÄ, kertokaa opetussuunnitelman nimi.

Virolaisille on selvää, että tämä kurssi perustuu kristilliseen maailmankatsomukseen. Kurssi on avoin 15-vuotiaille, mutta osallistujat ovat yleensä vanhempia. Rippikoulu on itsenäinen kurssi, ja sen sisällön kokoaa kurssin vetäjä. On kuitenkin olemassa pari suosittua kirjaa, joita monet seurakunnat käyttävät rippikoulun oppikirjoina: Toomas Paulin "Puolimatkassa maan päällä" sekä Jaak Ausin ja Meelis Holstingin "Onko ketään?". ". Jotkut vastaajat mainitsivat myös Jaan Lahen "Kristinuskon olennainen kysymys". Ensimmäistä pidettiin hieman vaikeana ja sopivampana edistyneemmille oppijoille. Nämä kirjat saivat kuitenkin yleisesti ottaen kiitosta. Eräs vastaaja mainitsi, että hän noudattaa ensimmäisen kirjan rakennetta laatiessaan opinto-ohjelmaa, koska siinä käsitellään hyvin tarvittavia aiheita.

Bulgariassa uskonnonopetus on yleensä vapaaehtoista, mutta joissakin tapauksissa se on myös säännöllistä ja kuuluu ohjelmaan, ja joskus jopa seurakunnat tarjoavat monia toimintoja, joista valita. Katekismus tai uskonopetus on perusopetusta, mutta usein lapset osallistuvat kaikkiin toimintoihin yhdessä, kun taas aikuiset osallistuvat yleensä vain yhdelle maksulliselle kurssille vuodessa.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Raportin laatijat eivät analysoineet **romaniaalaisia uskonnonopetusta** koskevia vastauksia. Siitä huolimatta ja vastaajien taustan perusteella voidaan tuloksena todeta, että kurssi on osa opetussuunnitelmaa.

Kreikkalaisten vastaajien mukaan kaikki perus- ja keskiasteen koulutuksessa opetetavat uskonnon kurssit sisältyvät opetusministeriön hyväksymiin ja määräämiin opetussuunnitelmiin. Teologisissa kouluissa ja korkeakouluissa opetetavat teologiset kurssit ovat osa laitosten järjestämiä ja ylläpitämiä perustutkinto- ja jatko-ohjelmia.

Suomessa opetussisällöt perustuvat nykyisiin peruskoulun tai lukion opetussuunnitelmiin, ja ne ovat osa koulun pakollista uskonnonopetusta. Yliopistossa opetussisällöt ovat osa yliopiston teologian tai luokanopettajan koulutusohjelmaa.

Italiassa teologisten tiedekuntien 18 opettajan pitämät kurssit ovat pakollisia kursseja, jotka sisältyvät sekä katolisen että waldenilaisen kirkon koulutusohjelmiin. Opetusten nimet voidaan ryhmitellä kolmeen pääotsikkoon: perusteologia (5), uskontojen välisen vuoropuhelun teologia (9) sekä kirkkojen historia ja missiologia (4).

Opettajien (72) katolisen uskonnon (nimisillä) kursseilla julkisissa kouluissa oppiaine ei ole pakollinen, vaikka oppilaat itse asiassa seuraavat sitä laajalti. Ainoastaan kaksi tapausta, joissa katolisen katekismuksen toimintaa tai vastaavia kasvatuskursseja pitävät opettajat ovat poikkeus. **Joka tapauksessa** kurssi on lain mukaan osa opetussuunnitelmaa, ja valtion rooleihin kehystetyt opettajat ovat valtion palkkaamia, vaikka heidän koulutuksestaan huolehtivat yksittäiset hiippakunnat erityisten uskontotieteellisten koulutuslaitosten kautta.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

3(22) Onko tämän kurssin sisältö ennalta määrätty (opetussuunnitelmassa) vai voitko sinä opettajana määrittää sen sisällön? Jos KYLLÄ, missä määrin?

Viron uskonnonopettajat etsivät kuitenkin itse paljon materiaalia rippikoulujen toteuttamista varten, mukaan lukien internet-lähteet; lisäksi annetaan viitteitä ja linkkejä kirjallisuuteen, jota suositellaan oppilaiden luettavaksi itsenäisesti. Jotkut vastaajat ovat myös ehdottaneet, että katsottaisiin YouTubesta elokuvia esimerkiksi Jeesuksen elämästä. Yleinen mielipide oli, että tilanne on tällä hetkellä melko hyvä rippikoulumateriaalien osalta. Kun 90-luvun alussa saksalaisia ja suomalaisia kadehdittiin erinomaisesta opetusmateriaalista, ja osa niistä käännettiin jonkin ajan kuluttua viroksi, nyt lähes kaikki tarvittava on saatavilla viroksi. Informantit mainitsivat myös "Credo" tai "Matka uskon maahan" -materiaalit myönteisinä esimerkkeinä.

Bulgarialaiset vastaajat eivät antaneet kovin selkeitä ja johdonmukaisia vastauksia, koska yleensä informantit eivät tee eroa opetussuunnitelman, tuntisuunnitelman ja opetusohjelman välillä.

Romaniassa yhden vastaajan vastauksen perusteella, jonka mukaan opettajalla on tiettyä joustavuutta sisällön suhteen, voidaan olettaa, että ne ovat samansuuntaisia pakollisen opetussuunnitelman kanssa.

Jopa neljäsosa uskonnonopetuksen sisällöstä voisi olla opettajan käytettävissä. Käytännössä opettajalla on enemmän vapautta muuttaa, täydentää tai korvata oppimistehtäviä. Sisällön joustavuuden ja menetelmien vapauden yhdistelmällä pyritään saavuttamaan räätälöity opetus. Tämä tukee opetusta ja oppimista luovalla tavalla.

Kreikassa kaikki perusasteen ja toisen asteen uskonnonopetuksen sisältö sisältyy opetusministeriön hyväksymiin ja määräämiin opetussuunnitelmiin. Oppilaitokset määrittelevät sisällöt ja tavoitteet itse.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Suomalaisessa koulujärjestelmässä opettaja voi soveltaa ja paikallistaa opetussuunnitelmiin perustuvia opetussisältöjä tietyin ehdoin. *Yliopistossa* opetussisällöt ovat osa yliopiston teologian tai luokanopettajan koulutusohjelmaa, jossa opettajalla on jonkin verran autonomia sisältöjen suhteen. *Kirkollisissa organisaatioissa* opetus määräytyy kysynnän ja senhetkisten tarpeiden mukaan. Osa voi olla pätevoittävää, pakollista tutkintokoulutusta, kuten ordinaatio- ja pastoraalikoulutus. Niiden sisällön määrittelee etukäteen hiippakunta. Koulutusta järjestetään myös täydennyskoulutuksena, jossa voidaan valita vuosittain jokin teema. Opettaja voi myös päättää kurssin sisällöstä.

Italiassa lukuun ottamatta kahta kasvattajaa, jotka työskentelevät seurakunta- tai yhdistystasolla, jotka voivat mukauttaa katolisen kirkon tai partioliikkeen antamia ohjeita tietyllä vapaudella, kaikki opettajat, sekä teologisissa tiedekunnissa että julkisissa kouluissa, joissa opetetaan katolista uskontoa, saavat ohjelmat joko kirkolliselta viranomaiselta tai opetusministeriöltä ennalta määrättyinä.

Opetettävien aineiden tarkoitusta ja asemaa koskevat vastaukset eivät ole erityisen merkittäviä. Valtion koulujen opettajat noudattavat yleensä Italian opetusministeriön antamia ohjeita ja ottavat huomioon heidät ammatillisesti kouluttaneen katolisen kirkon asettamat tavoitteet. Opettajilla on sitä vastoin suurempi vapaus määritellä ohjelmiansa tavoitteet ja rakenne. Vastauksissa kysymykseen käytetyistä filosofis-uskonnollisista lähestymistavoista keskitytään pääasiassa kristinuskon ja katolisen uskonnon esittelyyn vertailemalla niitä muihin uskontoihin edellyttäen, että siihen on riittävästi aikaa, kun otetaan huomioon viikko- ja luokkaryhmäkohtaisten oppituntien vähäinen määrä.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

4(23) Esittäkää kurssinne tavoitteet ja päämäärät.

Viro: Vastaajat muotoilivat kurssin tavoitteet eri tavoin ja vaihtelevan yksityiskohtaisesti, mutta yleisesti ottaen kyseessä on "johdatus seurakuntalaisen elämään". Eräs **virolainen** vastaaja nosti esiin raamattutunnit tapana opettaa uskontoa kirkossa, johon yleensä osallistuvat aikuiset seurakuntalaiset ja jonka tavoitteena on saada parempaa tietoa ja ymmärrystä Raamatusta. Raamattutuntien sisältö on myös täysin hänen ohjaajansa päätettävissä. Hän havaitsi (ja tämä on vahvistettu useissa muissa Virossa tehdyissä uskontososioologisissa tutkimuksissa), että luterilaiset ovat hyvin tietoon suuntautuneita. Monet uusista seurakuntalaisista kokevat, että rippikoulun jälkeen jotain puuttuu, ja he ajattelevat, että voisi olla "kurssi edistyneemmille oppijoille" eli jonkinlainen yhteinen ponnistus, joka tähtää tiedon lisäämiseen. Tähän tarpeeseen on seurakunnassa aloitettu raamattukurssi, jonka seurakuntalaiset ovat ottaneet hyvin vastaan.

Bulgaria: Suuri osa bulgarialaisista opettajista on varsin optimistisia, idealistisia ja edelleen moninaisia kurssien tai oppiaineiden tavoitteiden eli uskonnonopetuksella mahdollisesti saavutettavien tulosten suhteen.

Raportin laatijat eivät analysoineet **romaniaalaisia uskonnonopetuksen kysymyksiä** koskevia vastauksia, jotta he olisivat voineet tehdä yhteenvedon tiettyihin luokkiin kuuluvista vastauksista tai antaa vastauksista tiivistetyn yleiskuvauksen. Kaikilla vastaajilla oli erilaisia näkökulmia uskonnonopetuksen tavoitteisiin ja päämääriin. Jotkut heistä korostivat "*uskonnon oppimista*" ja sitä kautta uskoviaksi tulemistä (esim. "*kristillinen elämä, hengellisyys*"), jotkut taas pyrkivät saavuttamaan yhteiskunnassa ja elämässä tarvittavia taitoja (esim. *uskonnollisen identiteetin ja monimuotoisuuden kunnioittaminen*). Oli mainintoja, jotka liittyivät moraalisiin taitoihin (esim. *kristillinen moraal*) ja käyttäytymiseen. Eräs vastaaja totesi, että uskonnonopetus on luonteeltaan metamuotoilua, joten on vaikea mitata, miten tavoitteet voitaisiin saavuttaa uskonnonopetuksen avulla.

Kreikkalaisten vastaajien mukaan kurssien päätavoitteet ovat melko erilaisia. Luettelo niistä on seuraava: Opiskelijoiden "uskonnollinen lukutaito", uskonnon ymmärtäminen, uskontoon liittyvien

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

peruskäsitteiden kehittäminen, moraalisten arvojen ja uskonnollisen omantunnon kasvattaminen, tieto, mutta myös kokemusperäinen asenne ja "henkilökohtaisen" kriittisen asenteen ja ilmaisun muodostaminen uskonnollisuuteen liittyvissä kysymyksissä, mutta myös itse elämästä, oppilaiden sosiaalistaminen, yhteistyön, vuorovaikutuksen, dialogin ja erilaisuuden kunnioittamisen vaaliminen, sosiaalistaminen, oppilaiden tutustuttaminen kirkon kulkuun historiassa ja maailmassa sekä oppilaiden tutustuttaminen ihmisen eksistentiaaliseen ja metafysiseen etsintään.

Suomessa *kouluopetuksen* uskonnonopetuksen tavoitteena on antaa yleistä uskonnollista kasvatusta ja tietoa omasta uskonnosta, muista uskonnoista ja uskonnollisesta monimuotoisuudesta uskonnollisen identiteetin rakentamisen välineenä. Juutalaisissa kouluissa painotetaan oppilaan juutalaisen identiteetin vahvistamista.

Yliopistokurssien tavoitteena on antaa tietoja ja taitoja ortodoksisen kirkon liturgista elämää varten sekä tutkimuksen että käytännön kautta. Opettajankoulutuksen näkökulmasta tavoitteena on, että opiskelijat pystyvät soveltamaan koulutustasoon ja lasten ikään sopivia uskonnon tai vakaumuksen opetusmenetelmiä.

Riippuen *kirkon* organisaation roolista koulutusympäristössä on erilaisia tavoitteita. Ortodoksisessa kirkossa tavoitteina on tiedottaa ortodoksisille uskonnonopettajille uskonnonopetuksen hallinnollisista tai muista muutoksista. Lisäksi kehitetään oppilaiden hengellisen elämän kasvuun liittyviä kysymyksiä ja ammatillisella puolella syvennetään pappien pastoraalista ammattitaitoa.

Italiassa tavoitteet vaihtelevat sen mukaan, ovatko he teologisten tiedekuntien opettajia vai katolisen uskonnon opettajia julkisissa kouluissa. Edellisten tavoitteena on tulevien pappien ja pastoreiden teologinen perus- ja erikoisvalmennus, jälkimmäisten tavoitteena on katolisen uskonnon

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

tuntemus historiallis-kulttuurisesta ja ei-dogmaattisesta näkökulmasta. Samalla kiinnitetään yhä enemmän huomiota muihin uskontoihin, jotka ovat läsnä italialaisessa yhteiskunnassa nykyään.

5(24) Voitteko kertoa, mihin maailmankatsomukseen/filosofiseen lähestymistapaan/uskonolliseen vakaumukseen kurssinne perustuu?

Virossa uskonnonopetus yleissivistävässä koulutuksessa on yleensä vapaaehtoista. Jos koulussa on humanistinen opintosuunta, ne ovat pakollisia oppiaineita kyseisellä opintosuunnalla. Tämän oppiaineen yleiset nimet ovat "uskonnonhistoria", "uskontotiede", "maailmanuskonnot" jne. Muutamat informantit puhuvat kuitenkin uskonnosta historian tai filosofian oppiaineena. Uskontotiede, uskonnonhistoria jne. ovat erillisiä oppiaineita, joihin ei liity ennakkoehtoja. Uskonnonopin osalta on mahdollista perustaa sisältö yleissivistävien koulujen uskonnonopetuksen opetussuunnitelmaan. Myös tässä tapauksessa informantit kertoivat, että he etsivät tarvittaessa oppimateriaalia itse, vaikka oppikirjoja ja -vihkoja on saatavilla kyseisistä oppiaineista. Tämä tapahtuu usein internetin avulla. Kristillisessä yksityiskoulussa tapahtuvassa opetuksessa on kuitenkin useita eroja: oppilaat ovat yleensä nuorempia ja heillä on kristillinen maailmankuva, ja heillä on paremmat ennakkotiedot uskosta, eikä heillä ole tavanomaisia pelkoja ja ennakkoluuloja uskoa kohtaan. Aihetta kutsutaan "uskontokasvatukseksi" (huom. ei "uskonnonopetukseksi", jossa käsitellään kaikkia uskontoja tasavertaisesti). Tällaisten koulujen opetus ja kasvatus perustuvat myös kristillisiin perusteisiin.

Kuvataksaan erityistä maailmankatsomusta (filosofista tai uskonollista näkemystä), joka muokkaa heidän opettamansa uskonollisen aineen perusteita, **bulgarialaiset** opettajat käyttävät useimmiten *tunnustuksellista kieltä hyveistä "rakkaus ja huolenpito Jumalaa ja lähimmäistä kohtaan"* tai 10 prosenttia kieltäytyy yksinkertaisesti ja loogisesti keskustelemasta (työskentelemästä oppilaiden vakaumuksen/suuntautuneisuuden kanssa tai sen parissa) ja vastaa kysymykseen "ei". Muut bulgarialaiset opettajat eivät tee eroa arvojen ja maailmankatsomuksen välillä.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Ilman **romania**laisia vastauksia koskevien vastausten tiivistettyä luonnehdintaa tähän kysymykseen on ilmeinen vastaus kuvaamaan maailmankatsomusta (filosofista tai uskonnollista näkemystä), joka korostaa romanialaisten opettajien opettamien uskonnollisten aineiden perusasioita. Muita maailmankatsomuksia ei mainittu. Ilmaisuja olivat esimerkiksi "*kolminaisuusjumala*", "*kristosentrinen periaate*", "*Jumalan tunteminen ja rakkauden yhteyden saaminen hänen kanssaan*" tai "*rakkaus ja Jumalan olemassaolo*".

On selvää ja luonnollista, että **Kreikassa** suurin osa vastaajista (12/15) viittaa yleensä kristilliseen perinteeseen ja erityisesti ortodoksiseen kristinuskoon. Erilaisina suuntauksina mainittiin "raamatullinen näkemys Jumalasta, sellaisena kuin se on kirjattu Raamattuun", islam, "filosofia lapsille" ja "ihmisoikeudet".

Suomalaisten keskuudessa maailmankatsomuksellinen, filosofinen tai uskonnollinen lähestymistapa riippuu instituution yleisestä tehtävästä tai työympäristöstä. Suomessa *kouluopetus* ei voi olla tunnustuksellista, vaan sen taustalla ovat kunkin uskonnon arvot laajasti ilmaistuna. Ne heijastavat sitä, miten kukin uskonto niitä painottaa ja tulkitsee (ortodoksinen, luterilainen, katolinen, juutalainen ja islamilainen). Uskonnollisen monimuotoisuuden arvostus huomioidaan ja tutustutaan myös uskonnontutkimuksen näkökulmaan.

Yliopistossa on luonnollista, että ortodoksisen teologisen koulutuksen kurssit perustuvat ortodoksisen kirkon perinteeseen juurtuneeseen kristilliseen maailmankuvaan. Luokanopettajien koulutuksessa pyritään antropologiseen ekumeeniseen filosofiaan, jossa ymmärretään laajasti uskontoja ja uskomuksia.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE
Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Kirkollisissa yhteyksissä lähestymistapa perustuu kunkin kirkon omaan uskonnolliseen lähtökohtaan (ortodoksinen, luterilainen tai katolinen).

Italiassa maailmankatsomus (filosofinen, teologinen ja pedagoginen lähestymistapa) riippuu lähinnä haastateltujen henkilöiden institutionaalisesta asemasta: teologisten tiedekuntien (katolisen ja waldenilaisen) opettajien kohdalla ne heijastavat niiden oppilaitosten kasvatustavoitteita, joihin he kuuluvat, ja niissä kiinnitetään erityistä huomiota muihin uskontoihin vertaamiseen ja uskontojen väliseen vuoropuheluun. Julkisten koulujen katoliset uskonnonopettajat, jotka ovat tekemisissä uuden sukupolven sekularisoituneiden kohorttien kanssa, sovittavat runsaan teologisen, filosofisen ja historiallisen tietämyksensä niiden luokkien todellisuuteen, joita he kohtaavat.

6(25) Miten ja miksi oppilaasi osallistuvat opetukseenne? Ilmoita lisäksi, onko kyseessä pakollinen vai valinnainen kurssi. Antakaa tarvittaessa lisätietoja, jos katsotte sen tarpeelliseksi.

Tapoja, joilla kurssille on päässyt **Virossa**: Yleissivistävissä kouluissa oppilaat tulevat uskontojen kursseille sitä mukaa, kun he etenevät opetussuunnitelmassa. Uskonnonopetus on useimmiten valinnaista yleisopetuksen kouluissa ja pakollista yksityisissä kristillisissä kouluissa.

Bulgariassa vain 10 prosenttia opettajista toteaa, että *kirkollisessa koulussa se ei voi olla pakollinen*, kun taas julkisessa koulussa se voi olla valinnainen, mutta kuitenkin säännöllinen - se sisältyy opetussuunnitelmaan ja aikatauluun, mutta osa oppilaista osallistuu siihen (ja sitten se sijoitetaan luokkien alkuun tai loppuun), mutta opettajien on silti *esiteltävä oppiaine* vaihtoehtona.

Romaniassa ortodoksisen uskonnon tunnit ovat osa oppivelvollisuuskoulun opetussuunnitelmaan sisältyvää oppiainetta. Kouluilla on pakollinen velvollisuus tarjota tätä oppiainetta. Oppitunneille

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

osallistuminen perustuu vanhempien tai huoltajien koululle osoittamaan pyyntöön. Oppilailla on myös oikeus jättäytyä pois näiltä oppitunneilta vanhempiensa tai huoltajiensa luvalla. Vähemmistöuskontojen edustajilla on oikeus saada oman uskontonsa mukaista opetusta osana kouluopetusta. Tästä herää kysymys: mitä nämä oppilaat tekevät, jos he eivät osallistu uskonnonopetuksen tunneille?

Kreikassa oppilaiden on pakollisen uskonnonopetuksen vuoksi osallistuttava kurssille fyysisesti, koska se on osa opetussuunnitelmaa, josta säädetään laissa. Oppilaille, jotka "vetoavat uskonnolliseen omantuntoonsa liittyviin syihin", on kuitenkin annettu mahdollisuus jättäytyä pois uskonnonopetuksesta. Korkea-asteen koulutuksen vastaajat opettavat pakollisia kursseja ja/tai valinnaisia kursseja oppilaitostensa opetussuunnitelman mukaisesti. Mainittiin, että "on havaittavissa *asteittaista sekularisointumistendenssin kehittymistä ja etäännyntymistä vallitsevasta uskonnollisuudesta*".

Suomessa uskonnonopetus peruskoulussa ja lukiossa on oppilaille pakollista osana opetussuunnitelmaa. Myös yliopistossa perusopiskelijoille tarkoitetut kurssit ovat osa pakollista opinto-ohjelmaa. Kirkollisissa organisaatioissa (virka)koulutus on vapaaehtoista opettajille, papistolle tai muille seurakunnan työntekijöille, lukuun ottamatta pappisviran pastoraalikoulutusta.

Italiassa katolisen uskonnon tunnit ovat osa oppivelvollisuutta ja kuuluvat opetussuunnitelman mukaiseen oppiaineeseen. Kouluilla on pakollinen velvollisuus tarjota tätä oppiainetta, mutta osallistuminen on vapaaehtoista. Oppilailla on myös oikeus jättäytyä pois näiltä tunneilta vanhempiensa tai laillisten huoltajiensa luvalla. Teologisissa tiedekunnissa oppitunnit ovat pakollinen osa opetussuunnitelmaa.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

7(26) Millaisia levität tietoa opetuksestasi? (Internet, sosiaaliset verkostot, esitykset, seminaarit, artikkelit jne.)?

Virossa on monia tapoja osallistua rippikouluun, jotka ovat vapaaehtoisia ja joihin useimmiten osallistuvat aikuiset. Useimmissa tapauksissa papisto tiedottaa rippikoulun alkamisesta joko seurakunnan verkkosivuilla tai sosiaalisen median kanavissa tai laittamalla ilmoituksen paikallislehteen tai kirkon tai kulttuurikeskuksen ilmoitustaululle. Joskus tietoa välitetään myös suullisesti. Henkilökohtaiset kutsut näyttävät kuitenkin olevan hyvin harvinaisia - vain muutama informantti mainitsi tämän mahdollisuuden: "*henkilökohtaiset kontaktit ja ihmisten tapaaminen. Kysyn, onko heidät kastettu ja konfirmoitu, ja jos ei, kutsun heidät*".

Suurin osa **bulgarialaisista** haastatelluista luottaa institutionaaliseen tukeen (60 %). Jotkut eivät vaikuta lainkaan halukkailta harkitsemaan oppilaitoksensa auttamista uskonnonopetuksen kehittämisessä paremmaksi (tai haluavat pysyä hiljaa, jotta vältettäisiin liiallista kilpailua tai valvontaa ja jotta kollegat - opetus- tai kirkkoviranomaiset - eivät kieltäisi heitä saamasta lisää opiskelijoita). "Teknologiaa" kysyttäessä 10 % vanhimmista opettajista vastaa: "En käytä (mitään)" ja 10 % "Se ei kuulu velvollisuuksiini/vastuualueeseeni", osittain siksi, että jotkut heistä eivät itse asiassa ole yhteydessä vanhempiin, ja myös siksi, että uskonnonopettajan läsnäolo on joko liian valvottua tai viranomaiset, joskus myös teologit ja papisto, jättävät sen kokonaan huomiotta, ja sitä verrataan muihin pedagogisiin aloihin tai käytäntöihin. Toisaalta on olemassa sama suhde tietojen ja tilastojen saatavuuteen, mukaan lukien tällaiset kyselylomakkeet ja haastattelut, jotka todennäköisemmin tehdään teologien kanssa, jotka käyttävät teknologiaa työssään, eivätkä vaadi paljon ylimääräistä työtä tai muita resursseja, kuten aikaa, tukia jne. 10 % ei oikein ymmärtänyt, että kysymyksessä ei ole kyse opetus- tai uskontotiedon löytämisestä. Eikä kukaan opettajista keskustellut haluttomuudesta olla näkyvä/invasiivinen, mikä ei ole lainkaan vaihtoehto uskonnonopettajille.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Romaniassa oppitunteja koskevia tietoja levitetään kahdella tavalla. On niin sanottu perinteinen tapa, joka tapahtuu kouluissa paikan päällä luokkatoiminnan, eri kirkkojen, museoiden, kirjastojen jne. osallistumisen kautta. Toinen tapa on digitaalinen tapa, joka tapahtuu eri Internet-alustojen kautta (esim. Google meet, Facebook, Instagram).

Suurin osa **kreikkalaisista** opettajista levittää oppituntejaan julkaisemalla töitään, kuten "kuvien havainnointia, oppilaiden henkilökohtaisia kokemuksia, videoprojisoitteja" Internetissä (Facebook), henkilökohtaisissa blogeissa sekä osallistumalla seminaareihin ja julkaisemalla artikkeleita opetusalan lehdissä.

Koska uskonnonopetus on Suomessa pakollista, *koulun* opetussuunnitelmaa tai itse oppitunteja ei mainosteta missään, mutta lukiot voivat mainostaa itseään sosiaalisessa mediassa. *Yliopistot* tiedottavat opetussuunnitelmiansa sisällöstä erityisen portaalin ja verkkosivuston kautta. Näyttää siltä, että *kirkollisessa* kontekstissa käytetään erilaisia tiedotusmenetelmiä. Opintojaksoista tiedotetaan kirkollisen organisaation verkkosivuilla ja kohdennetuilla sähköpostiviesteillä. Lisäksi järjestäjä käyttää erilaisia sosiaalisen median sovelluksia ja joitakin henkilökohtaisia kontakteja.

8(27) Kerro joitakin opetusmenetelmiä, joita käytät oppitunnillasi.

Virossa kaikki informantit kannattivat yleisesti ottaen aktiivisia oppimismenetelmiä, ja useimmat heistä käyttävät niitä. Tämä pätee kaikkiin kolmeen edellä mainittuun kohderyhmään, vaikka opetustilanteet ja lähtökohdat vaihtelevat. Mitä aktiivisilla oppimismenetelmillä tarkoitettiin? Erityisesti menetelmiä, joissa oppijat voivat esimerkiksi esittää kysymyksiä oppitunnin aikana, antaa palautetta, ilmaista mielipiteensä opetettavasta asiasta, keskustella, etsiä asiaa koskevaa tietoa kirjoista tai Internetistä jne. Niistä informanteista, jotka pitivät rippikouluja (eli opettavat pääasiassa aikuisia), kukaan ei tee sitä perinteisessä monologimuodossa vaan keskustellen. Informantti1 antoi hyvän esimerkin rippikoulussa käytettävistä aktiivisista oppimismenetelmistä: *Se on yksi monista menetelmistä, joita olen itse käyttänyt. Olen myös näyttänyt elokuvia ja sitten selittänyt niiden perustan. Katsomalla yhdessä elokuvaa, joka saattaa kertoa aikakaudesta tai ihmisistä, joista*

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

puhutaan, esimerkiksi Raamatun hahmojen elämäkerrat (I1). Koululaisille suunnatussa aktiivisessa oppimisessa on erilaisia menetelmiä, mutta tässäkin oli havaittavissa, että informantit halusivat jättää mahdollisimman paljon tilaa oppilaiden omatoimiselle etsimiselle ja löytämiselle, opettajan toimiessa vain "oppaana". Oppilaiden on myös voitava keskustella ja esittää kysymyksiä. Tässä yhteydessä oppilaiden ikä on tietenkin tärkeä tekijä - aiheiden ja aktiivisten oppimismenetelmien valinnassa olisi otettava huomioon oppilaiden ikä ja kypsyyt. Mitkä ovat periaatteet aktiivisen oppimisen suosimisen taustalla? Lähinnä toivomus, että aktiivinen osallistuminen, uskonnollisten aiheiden tutkiminen ja niistä keskusteleminen auttavat osallistujia hyväksymään paremmin opetettavat näkemykset ja näkökulmat. Tällöin oppiminen on kuin tutkimusmatka, jossa oppilas "löytää" itse tarvittavat tiedot tarjotun materiaalin joukosta, ja opettaja on vain fasilitaattori ja huolellinen opas.

Romaniasta saadut opetusmenetelmiä koskevat tiedot sisälsivät menetelmien kuvausten lisäksi myös yksityiskohtaisia tuntisuunnitelmia ja niiden vaiheita esimerkkeinä. Kaiken kaikkiaan vastaukset olivat monipuolisia ja informatiivisesti hyvin rikkaita. Valitettavasti, kuten aiemminkin, vastaukset vain lueteltiin, mutta niitä ei analysoitu. Periaatteista voidaan löytää vahva didaktis-teologinen suuntaus eli "*kristologinen, ekklesiologinen ja triadologinen periaate*" sekä yleisiä didaktisia periaatteita. Menetelmistä löytyy nykyään hyvin tunnettuja menetelmiä, kuten "*ekspositio-, interrogatiiviset, aktiivisuuteen perustuvia menetelmiä (tapaustutkimus, asiakirja-analyysi, palaute, portfolio), toimintaan perustuvia menetelmiä (didaktinen peli, dramatisointi), nykyaikaisia aktiivisuuteen perustuvia menetelmiä (kuutio, aivoriihi, klusteri, ajatteluhattu, kvintetti), keskustelua, ohjattua havainnointia, KWL-menetelmää, audiovisuaalisia apuvälineitä ym. "Elävä kirjasto"* on menetelmä, joka perustuu asiantuntijoihin ja vierailijoihin koulun lähiympäristön eri elämänalueilta.

Kreikassa opetusmenetelmät riippuvat siitä, millä tasolla oppitunnit järjestetään. Perus- ja keskiasteen opetuksessa useimmat vastaajat käyttävät yhteisopetusta, kokemuksellisia tekniikoita, "*leikki- ja toimintatekniikoita, ongelmanratkaisua, vuoropuhelua ja suoraa opetusta, verkkoselailua, tekstin muuntamista taiteeksi, projektia (videon luomisen kanssa) sekä arviointi- ja pohdintatekniikoita*" sekä *taideajattelun ja draaman menetelmää opetuksessa*. Lisäksi sovelletaan

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

menetelmiä ja tekniikoita, kuten *projektin luomista ja esittämistä, haastatteluja, vierailuja muistomerkkeihin, museoihin* jne. Korkea-asteen koulutuksessa menetelmät ovat melko rajallisia, ja yleisin tapa on luennointi, mutta tieto- ja viestintätekniikan käyttö on lisääntymässä. Kuten kreikkalaiset ovat todenneet, menetelmät riippuvat koulutustasosta.

Italiassa 98 prosenttia haastatelluista ilmoittaa, että oppitunnit järjestetään edelleen perinteisen menetelmän mukaisesti (frontaalinen opetus), mutta uusia opetusvälineitä (internet, powerpointit, sähköinen taulu) käytetään kohtalaisesti. Käytettyjen opetusvälineiden ja -menetelmien osalta vastauksista käy ilmi, että ne ovat monipuolisia ja moninaisia, mikä kuvastaa suurempaa luovuuden vapautta. Luentoja vuorottelevat useimmiten roolileikit, ryhmätyöt, tekstianalyysi, multimediavälineiden käyttö ja myös strategiat, joilla oppilaat saadaan osallistumaan opetukseen suuremmin, kuten yhteistoiminnallinen oppiminen, käänteinen luokkahuone ja vastaavat.

Haastateltavat, jotka lisäsivät joitakin lisätietoja, kertoivat pyrkivänsä käyttämään Raamattua tai kertomusmenetelmää, jotta oppilaat tutustuisivat niihin elementteihin, jotka viittaavat katolilaisuuteen italialaisessa kulttuurissa. Koska katolisen uskonnon opettajilta ei vaadita katekeesin opetusta, he käyttävät - tai kertovat käyttävänsä - yleistä lähestymistapaa, joka on tyypillistä periaatteessa valinnaiselle uskonnollisen kulttuurin kurssille, jonka juuret ovat katolisen perinteen omaavan maan historiassa. Emme tiedä, onko tämä lähestymistapa aina tehokas - tutkimuksen tarkoituksena ei kuitenkaan ollut tutkia tätä seikkaa - mutta edellä mainitut vastaukset näyttävät kuitenkin paljastavan, että tulokset eivät vastaa niitä lähestymistapoja, joita useimmat opettajat ovat oppineet koulutuksessaan katolisen kirkon hiippakunnissa jo pitkään toimineissa uskontotieteellisissä laitoksissa.

Opetettävien aineiden tarkoitusta ja asemaa koskevat vastaukset eivät ole erityisen merkittäviä. Valtion koulujen opettajat noudattavat yleensä Italian opetusministeriön antamia ohjeita ja ottavat huomioon heidät ammatillisesti kouluttaneen katolisen kirkon asettamat tavoitteet. Opettajilla on sitä vastoin suurempi vapaus määritellä ohjelmiansa tavoitteet ja rakenne. Vastauksissa kysymykseen käytetyistä filosofis-uskonnollisista lähestymistavoista keskitytään pääasiassa kristinuskon ja katolisen uskonnon esittelyyn vertailemalla niitä muihin uskontoihin edellyttäen, että siihen on

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

riittävästi aikaa, kun otetaan huomioon viikko- ja luokkaryhmäkohtaisten oppituntien vähäinen määrä.

Suomessa kouluissa käytetään vastaajien vastausten perusteella melko perinteisiä menetelmiä, kuten opettajakeskeistä opetusta eri muodoissaan, opintokäyntejä ja vierailijoita, itseopiskelua oppilaiden aktivoimiseksi ja ryhmätöitä eri muodoissaan. Kuten oli havaittavissa, digitalisaatio ei ole saavuttanut opetusmenetelmiä, varsinkaan koulujen opettajien haastateltavien keskuudessa, ja kuten eräs haastateltava totesi, "digitalisaatio rajoittaa menetelmien käyttöä jossain määrin".

Yliopistot näyttävät olevan kehittyneempiä opetusmenetelmien suhteen. Perinteisen luennoinnin lisäksi mainittiin seuraavat: käännteinen luokkahuone, ryhmätyöskentely, mukaan lukien keskustelut, itseopiskelu opintoryhmissä, nauhoitetut oppitunnit ja kokemuksellinen oppiminen.

Kirkkojärjestöjen käyttämiin opetusmenetelmiin kuuluivat luennot paikan päällä ja eri sovellusten avulla internetissä, ryhmätyöt, julisteet, nauhoitetut oppitunnit, tekemällä oppiminen, vierailut, havainnointi, parityöskentely, vuorovaikutus ja osallistuminen.

9(28) Koulutuksen ja/tai täydennyskoulutuksen tarve oman oppiaineen opettamiseksi entistäkin tehokkaammin.

Virolaisten haastateltavien vastaukset poikkesivat toisistaan melko paljon. Ne riippuivat siitä, mitä erikoisalaa (teologian lisäksi) informantti oli opiskellut ja työskennellyt. Esimerkiksi jos informantti oli hankkinut opettajan pätevyyden lisäerikoistumisena ja käynyt myös täydennyskoulutusta, hän katsoi pedagogisen osaamisensa riittävän kyseisten uskonnollisten aineiden opettamiseen. Yhteys oli myös siinä, että nuoremmat informantit olivat halukkaampia suorittamaan täydentäviä kursseja, eli he ilmoittivat useammista aloista, joilla he halusivat hankkia lisätietoa. Todennäköisesti vähiten toivottiin lisätietoa teologiasta. Myös ne, jotka olivat aiemmin opiskelleet pedagogiikkaa, pitivät osaamistaan tällä alalla riittävänä.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Bulgarialaiset ovat korostaneet psykologian merkitystä - esikouluikäisten opetus on uskonnonopetuksen peruskomponentti päiväkodissa; uskonnonopetusmateriaalia tarvitaan erityistarpeita omaaville lapsille; paikallisen kirkon seurakuntatoiminnan asiantuntijuutta ja koordinoitua; nykyaikaisten psykoterapeuttisten opetusmenetelmien osaaminen, jään murtamiseen, energisointi, meditaatio (meidän tapauksessamme rukous tai muut kirkolliset rituaalit), motivaatio, luovuus, hyväntekeväisyys, työ ja tiimityö; mediaosaaminen; parempi teologinen kielitaito; syrjimättömyyden strategiat, asertiivinen kommunikointi, konfliktinratkaisu, temperamentin tasapainottaminen tiimityön ohella sekä stressin tai sosiaalisten jännitteiden vähentäminen.

Romaniassa yli 50 prosenttia haastatelluista opettajista ilmoitti tarvitsevansa lisäkoulutusta psykologian alalla, erityisesti lastenpsykologian alalla, kun taas 10 prosenttia uskoo, että heillä on niin hyvät valmiudet, etteivät he enää tarvitse lisäkoulutusta.

Kreikkalaiset informantit listasivat täydennyskoulutuksen sisältöjä koskevat tarpeensa, jotta oppiainetta voitaisiin opettaa entistä tehokkaammin seuraavasti: filosofia, psykologia, sosiologia, islamin teologia. Lisäksi mainittiin uskonnollinen monimuotoisuus, uskonto ja uskontojen välinen vuoropuhelu. Lisäksi aineistolähtöisten sisältöjen osalta tuotiin esiin joitakin opetusmenetelmiä. Niitä olivat muun muassa "käänteinen luokka", "teatteri", perehtyneisyys uusiin teknologioihin, kuten "kuvavälineet, videotuotanto" ja "asynkroninen etäopetus".

Vaikka **Suomi** on digitalisaation edelläkävijä, näyttää siltä, että koulutuksen alalla on vielä tekemistä. Lisäkoulutuksen tarve riippui jossain määrin vastaajan taustaorganisaatiosta. Peruskoulun ja lukion opettajien keskuudessa nousi esiin kaksi teemaa. Koulutusta toivottiin sähköisten oppimisympäristöjen käytöstä ja niiden aiheuttamista pedagogisista haasteista.

Yliopistotasolla olisi toivottavaa lisätä pedagogiikkaa koskevaa koulutusta ja digitalisaation laajempaa ja monipuolisempaa käyttöä pedagogiikassa. Tärkeänä pidetään myös opettavien sisältöjen laajempaa tuntemusta.

Kirkkojärjestöissä mainittiin myös koulutus verkkoympäristön pedagogisen ja teknisen käytön kehittämiseksi.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Italiassa koulutustarpeisiin liittyvien vastausten analyysin tuloksena saatiin karttakuva, jossa on kolme ryhmää tarpeita, jotka kasvattajat (toisaalta) ja opettajat (toisaalta) ilmoittivat: a) koulutus uusissa oppiaineissa (taide, elokuva, teatteri, kirjallisuus); b) hankittujen tietojen virkistäminen enemmän psykopedagogisiin opintoihin suuntautuneena nuoruusiän osalta; c) uskonnollinen erityiskoulutus (ekumeeninen ja uskontojen välinen vuoropuhelu). Pieni osa haastatelluista - pohjimmiltaan vain seurakuntien katekeesitoimintaan osallistuvia kasvattajia - ilmoittaa, että heidän tärkeimpänä tarpeenaan on tiheämpi rukouskokousten ja hengellisten retriittien järjestäminen, koska "meillä ei ole osaamista siinä, mitä teemme, vaan ainoastaan usko", kuten eräs haastatelluista kertoi.

10(29) Suoritettu kurssi(t), jotka ovat olleet tärkeimpiä uskonnon opetuksen kannalta

Virolaisten mielestä taas kerran erottuvat kurssit, joilla käytetään mielenkiintoisia ryhmätöitä ja aktiivisia oppimismenetelmiä. Myös kurssit, joihin liittyy retkiä, vierailuja ja käytännön toimintaa mainitaan myönteisesti. Kursseja, joita korostettiin: Koulunopettajaharjoittelu; raamattudraama, symbolidraama; ryhmätyöprosessit; Teologian instituutin erilaiset koulutukset papistolle; Puolustusliiton ohjaajien koulutus, jonka aikana opittiin aktiivisia oppimismenetelmiä; rippikoulumenetelmiä käsittelevä koulutus, johon sisältyi ryhmätyöskentelyharjoittelua; Tarton yliopiston järjestämä uskonnonopettajien kurssi, johon sisältyi käyntejä eri uskontojen jumalanpalveluspaikoissa, kuten moskeijassa ja synagogassa.

Bulgarialaiset arvioivat, että opettajat ovat osallistuneet koulutukseen ja pätevyitymiskursseille ja että ne ovat opettajien mielestä tärkeitä (mikä opettajien kielellä tarkoittaa **innostavaa tai käytännöllistä**) heidän opettamiensa uskonnollisten aineiden kannalta. Kurssit, joita korostettiin: pedagogiset, (kristillis)psykologiset, digitaaliset, nuorisotyön kurssit, maailmanhistoria, sosiaalihuolto, bibliodraama ja homiletiikka.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Romanialaiset informantit (11/25) ovat maininneet aiheita, joissa he ovat osallistuneet koulutusohjelmaan. Rivien välistä voidaan tulkita, että ihmiset eivät ole olleet kovin aktiivisia päästäkseen täydennyskoulutukseen. Yleisin aihe on käsitellyt opetusmenetelmiä. Myös luokan- ja kriisinhallinta sekä moniälykkyysteoria mainittiin aiheiden joukossa. Lisätietoja koulutuksesta saaduista kokemuksista ei ollut saatavilla.

Lähes puolet (7/15) **kreikkalaisista** haastatelluista ei ole osallistunut mihinkään uskonnonopetukseen liittyvään koulutusohjelmaan. Ne, jotka ovat osallistuneet, mainitsivat kurseja, jotka käsittelivät "*koulujen uskonnonopetuksen opetusmenetelmiä ja -tekniikoita*", "*uskontojen ja kulttuurien välisiin suhteisiin liittyviä kysymyksiä*" ja "*ryhmien kannustamiseen ja voimaannuttamiseen liittyvää koulutusta*".

Suomalaisista vastaajista on tehtävä yksi huomautus. Oli niin, että kaikki vastaajien tärkeinä pitämät koulutukset eivät liittyneet suoraan uskonnonopetuksen antamiseen. Peruskoulussa ja lukiossa opettavien keskuudessa tärkeiksi koettiin esimerkiksi pienet koulutukset, tieto- ja viestintätekniikan, kuvatuon, itseopiskelun koulutukset-

Yliopistoissa työskentelevät pitivät tärkeinä seuraavia koulutuksia: tohtorikoulutus, opettajankoulutus ja maisterikoulutus/yliopistopedagogiikka.

Kirkollisissa organisaatioissa työskentelevien keskuudessa pidettiin tärkeinä seuraavia asioita: verkko-opiskelu, korkeakoulutus, tohtori-/tohtoriopinnot, koulutus, kreikan kielen kurssi, esimiesten koulutus.

Italia: Kahta A- ja B-ryhmää koskeva tutkimus osoitti uskonnollisen monimuotoisuuskasvatuksen rajoitukset ja mahdollisuudet yhteiskunnassa, jossa on meneillään yhteiskunnallis-uskonnollisia muutoksia ja joka on muuttumassa moniarvoisemmaksi kuin lähimenneisyydessä, jolloin katolisuus määritteli kollektiivisen muistin sosiaaliset puitteet. Vaikka nämä kaksi ryhmää eivät olekaan

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE
Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

edustavia otoksia - kuten raportin alussa todettiin - ne antavat kuvan todellisuudesta (Italian todellisuudesta), jossa ei voida jättää huomiotta uskontojen moninaisuutta, jotka vielä 20-30 vuotta sitten olivat uusia ja tuntemattomia. Useimmat haastatellut kertovat, että tämän tilanteen muuttamiseksi parantaakseen ja uudistaakseen opetusta he haluavat olla tietoisia nykyisestä muutoksesta ja kiinnittää huomiota uskonnollisen moniarvoisuuden läsnäoloon yhteiskunnassa ja koulussa. Kahden ryhmän vertailun kautta ymmärrämme, että haastateltavat tarvitsevat laajalti koulutusta, jotta he voivat elää uskonnollisesti muuttuneessa yhteiskunnassa, joka ei ole enää pääasiassa katolinen vaan jossa on erilaisia uusia ja vanhoja uskonnollisia ilmaisuja.

Ryhmässä A (teologian professorit) tämä vaatimus käy ilmi siitä, että suuri osa professoreista keskittyy koulutustoiminnassaan ekumeeniseen ja uskontojen väliseen vuoropuheluun liittyviin aiheisiin. Ryhmän B (katolisen uskonnon opettajat) opettajat pysyvät pääasiassa uskollisina institutionaalisille säännöille, jotka koskevat sitoutumista sekä katoliseen kirkkoon että Italian valtioon, mutta he ovat myös vakuuttuneita siitä, että oppilaiden keskuudessa on laajalle levinnyt uskonnollinen lukutaidottomuus - jonka vastapainona saattaa olla aito uteliaisuus erityisesti ala-asteikäisten nuorten oppilaiden keskuudessa – joka liittyy toisaalta katoliseen sosialisatiomalliin (joka osoittautuu edelleen osittain tehokkaaksi nuorten kohdalla, kun he ovat vasta 14- ja 15vuotiaita) ja toisaalta vaikeuteen toteuttaa opetuksessa käytännössä uskonnollisen monimuotoisuuden opettamista koskevia innovatiivisia ideoita ja hankkeita.

11(30) Teologian, pedagogiikan, opetusmenetelmien, psykologian, ryhmätyömenetelmien, yhteiskuntaa ja yhteiskunnallisia prosesseja kokonaisuudessaan koskevan tietämyksen tai muun koulutuksen merkitys (tärkeä tai erittäin tärkeä).

KUVIO 1. Koulutusalueiden merkitys.

Aihe/maa	Kreikka	Suomi	Romania	Bulgaria	Viro	Italia
1. Teologia	80 %	58 %	88 %	90%	78%	80%
2. Pedagogiikka	73 %	79 %	96 %	100%	78%	72%

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE
Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

3. Opetusmenetelmät	80 %	86 %	92 %	90%	78%	88%
4. Psykologia	73 %	50 %	96 %	90%	67%	84%
5. Ryhmätömenetelmät	86 %	57 %	80 %	100%	78%	58%
6. Tieto yhteiskunnasta ja yhteiskunnallisista prosesseista kokonaisuutena.	66 %	57 %	80 %	50%	67%	80%
7. Jotain muuta?	-	90 %	-	40%	44%	-

Useimmat **virolaiset** halusivat oppia lisää *psykologiasta* (miten motivoida ja sitouttaa ihmisiä), *ryhmätömenetelmistä* (erityisesti *aktiivisista oppimismenetelmistä*) ja *digitaalisista taidoista*, esimerkiksi *verkkokurssien toteuttamisesta*. Jälkimmäinen on tullut ajankohtaiseksi COVID-pandemian asettamien rajoitusten vuoksi, kun ei ole mahdollista osallistua kursseille fyysisesti. Tämä on todennäköisesti hyvin ajankohtainen täydennyskoulutustarve kaikille opettajille, ei vain uskonnonopettajille. Yksi vastaaja ehdotti edellä mainittujen lisäksi vieraita kieliä: Kreikkaa, hepreaa ja saksaa, ja eräs toinen ehdotti johtamisen ja tutkimuksen tuntemusta.

Sen suhteen, kuinka tärkeää **bulgarialaisille** opettajille on hankkia *lisätietoa* useilta aloilta voidakseen *opettaa paremmin* omaa oppiainettaan tai kurssiaan, 0 prosenttia oli valinnut jonkin aiheen *ei lainkaan tärkeäksi*, ja vain 10 prosenttia ei pitänyt *psykologiaa* kovin tärkeänä. 40 % lisäsi tärkeiksi aloiksi seuraavat: "*Ihmisoikeuksien puolustaminen*", "*työskentely nykyaikaisilla interaktiivisilla laitteilla*", "*Erytymenetelmät vammaisille lapsille ja aikuisille*", "*Vaihto ulkomaisten kollegojen kanssa - paikan päällä ja verkossa*". Useimmissa tapauksissa puutteet liittyvät myös nykyiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa uskonnonopettajien pysyvä sosiaalinen asema on epävakaa, minkä vuoksi heillä ei ole käytettävissään asianmukaisen opetuksen edellyttämiä resursseja, ja viimeisenä, mutta ei vähäisimpänä, henkilökohtaisiin taitoihin liittyvät ongelmat, jotka liittyvät opettajien profiileihin tai vain tietämättömyyteen siitä, että nykyaikaiset ohjelmistot ja laitteet on suunniteltu henkilökohtaista opiskelua varten. Opetuksen rakentaminen opetusohjelmissa,

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

verkossa, online-käsikirjojen, monien videoesittelyjen, verkkoneuvontapalvelujen, muiden asiakkaiden ja asiakastukipalvelujen ja muunlaisen pätevyyden tuella on aivan sopimatonta ajanhukkaa dynaamisessa jokapäiväisessä elämässämme, lukuun ottamatta tapauksia, joissa ihmiset, joilla on erityistarpeita, jotka tietenkin ansaitsevat erityistä asianmukaista hoitoa.

Romanialaiset totesivat, että kurssin opetustapojen parantamiseksi tarvitaan eniten kahta aihealuetta, jotka ovat *pedagogiikka ja psykologia*. Tätä mieltä olivat lähes kaikki vastaajat (96 %). Heidän joukossaan kukaan ei valinnut mitään aihealuetta, joka ei olisi lainkaan tärkeää. Yhteiskuntatietoutta ei pitänyt kovin tärkeänä 4 % vastaajista ja ryhmätyömenetelmiä 8 %. Mielenkiintoista oli, että yli puolet (68 %) ilmoitti olevansa epävarma koulutustarpeistaan ja valitsi vaihtoehdon "*vaikea sanoa*". Merkittäviä kiinnostuksen kohteita ei ollut.

Suurin osa **kreikkalaisista** vastaajista (86 %) pitää *ryhmätyömenetelmiä* koskevaa koulutusta tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Hieman yllättäen toiseksi eniten teologeja kiinnosti se, että täydennyskoulutuksen aiheena oli *teologia*. Saman prosenttiosuuden (80 %) kanssa toiseksi suosituin aihe teologian kanssa oli opetusmenetelmäkoulutus. Myös kreikkalaisista 67 % ilmoitti olevansa epävarma koulutustarpeistaan ja valitsi vaihtoehdon "*vaikea sanoa*". Merkittäviksi kiinnostuksen kohteiksi luettiin esimerkiksi taidehistoria, valtio-oppi, tieto- ja viestintätekniikka, kasvatustieteet, tieteidenvälisyys, kulttuurihistoria ja kansanperinne sekä taide kasvatuksessa. Kreikan raportissa todettiin, että "*koulutustarve näillä osaamisaloilla johtuu asiaankuuluvien opetusmenetelmien soveltamisesta, jotka on arvioitu myönteisesti ja jotka on jo mainittu vastauksissa kysymyksiin 27 ja 28*".

Suomalaisista suurin osa (90 %) ilmoitti, että suurin koulutustarve on "jotakin muuta" koskeva sisältö. Sisällöt vaihtelivat laajasti. Näitä olivat eläinten oikeudet, internet ja media, demokraattinen yhteiskunta, katolisen kirkon ja yhteiskunnan suhde, ympäristönsuojelu, yhdyskuntapalvelu, uskonnolliset kiistat (teurastus, ympärileikkaus), uskonnollisuuden yksilölliset ja yhteisölliset

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

näkökohdat, vuoropuhelu, uskontotietoisuus, rakenteellinen syrjintä, sukupuolen ja seksuaalisuuden monimuotoisuus. Lisäksi kahden opettajan vastauksissa korostettiin medialukutaidon koulutusta. Tämän liittyen voidaan mainita, että lukion perusopetuksen opetussuunnitelma (2019) sisältää nyt uuden uskonnon ja median kurssin uskonnonopetuksessa.

Yksittäisistä täydennyskoulutussisällöistä vastaajat pitivät "jonkun muun" jälkeen tärkeysjärjestyksessä tärkeimpinä seuraavia: opetusmenetelmät, pedagogiikka, ryhmätyömenetelmät, teologia, sosiaalinen tietoisuus ja psykologia. Muiden maiden tarpeisiin verrattuna psykologian koulutusta tarvittiin vähemmän. Hieman yllättäen, huolimatta Suomen korkeasta opettajankoulutuksen tasosta, opetusmenetelmien tarvetta pidettiin toiseksi tärkeimpänä asiana (86 %).

Italialaiset korostivat pedagogisen ja psykologisen koulutuksen merkitystä kurssin opetusmenetelmän parantamisessa, erityisesti julkisen koulun opettajien osalta. Myös teologisten tiedekuntien opettajien keskuudessa useimmat haastateltavat korostivat, että kurssilla on tärkeää käsitellä joitakin arkaluonteisia aiheita, kuten ihmisoikeuksia, Euroopan moniuskontoisissa ja -etnisissä yhteiskunnissa esiintyviä konflikteja, maahanmuuttojen myötä läheisiksi tulleiden uskontokuntien välistä vuoropuhelua ja uskonnollisen moniarvoisuuden teologiaa.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

12(31) Alla mainittujen aiheiden tärkeys (tärkeä/erittäin tärkeä) kunkin kurssin yhteydessä.
KUVIO 2. Koulutuksen sisällön merkitys.

Aiheet/maa	Kreikka	Suomi	Romania	Bulgaria	Viro	Italia (T)*	Italia (P)*
1. Kansakuntien ja rotujen väliset suhteet	83%	54 %	84 %	60 %	33 %	89 %	-
2. Pakolaisiin ja maahanmuuttoon liittyvät kysymykset	93 %	86 %	76 %	50 %	11 %	61 %	16%
3. Seksuaalivähemmistöihin liittyvät kysymykset	66 %	62 %	68 %	30 %	33 %	50 %	11%
4. Elämän alkuun ja loppuun liittyvät aiheet.	100 %	79 %	88 %	100 %	67 %	33 %	-
5. Yhteiskunnallisten kriisien (esim. katastrofit, konfliktit, pandemiat ja luonnonkatastrofit) käsitteleminen.	93 %	77 %	84 %	100 %	67 %	44 %	11%
6. Ilmasto-oikeuteen liittyvät kysymykset	86%	64 %	64 %	80 %	33 %	56 %	
7. Ihmisoikeudet	93 %	93 %	88 %	80 %	67 %	72 %	21%
8. Kristittyjen ja uskontojen välinen vuoropuhelu	93 %	71 %	92 %	60 %	78 %	94 %	63%
9. Muut	-	76 %	-	-	44 %	6 %	-

T*) Opettajat. P*) Papit.

Virolaisten vastaajien mielipiteet poikkesivat tässä kysymyksessä melko paljon toisistaan, ja "en osaa sanoa" -vastausten osuus oli huomattavan suuri. Jos vastauksia yritetään yleistää, voidaan sanoa, että kolmea ensimmäistä kysymystä (kansojen ja rotujen väliset suhteet, pakolaisiin ja

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

maahanmuuttoon liittyvät kysymykset sekä seksuaalivähemmistöihin liittyvät kysymykset) pidetään ehkä hieman vähemmän tärkeinä käsitellä kuin kolmea seuraavaa kysymystä. Yhtenä syynä mainittiin, että näitä aiheita käsitellään jo muilla yleissivistävän koulutuksen oppitunneilla. Jotkut informantit antoivat kuitenkin myös päinvastaisen arvion. Esimerkiksi eräs informantti sanoi, että etnisyyttä ja rotua sekä pakolaisuutta ja maahanmuuttoa koskevat aiheet tulivat tärkeiksi, kun pakolaisperheet tulivat hänen alueelleen ja kirkko auttoi vastaanottamaan heidät. On selvää, että tällaisessa tilanteessa aihetta on käsiteltävä luokassa, vaikka aihetta ei alun perin olisikaan suunniteltu opetussuunnitelman osaksi. Tilanne on jokseenkin samanlainen seksuaalivähemmistöjä koskevan aiheen osalta. Kävi ilmi, että suurin osa vastaajista ei itse ota asiaa esille, mutta jos oppilaat kysyvät kirkon kantaa asiaan, siitä on keskusteltava.

Taulukoiden neljättä aluetta, elämän alkua ja loppua, vastaajat tulkitsivat eri tavoin: jotkut ymmärsivät sen kloonaus- ja eutanasiakysymykseksi, kun taas toiset näkivät sen laajemmin uskonnollisena käsityksenä maailmasta yleensä ja pitivät sitä tärkeimpänä kysymyksenä, jota on välttämättä käsiteltävä uskonnonopetuksessa. Ensin mainitut suhtautuivat asiaan vastahakoisemmin tai katsoivat, että sen pitäisi pysyä pastoraalisena aiheena. Myös ihmisoikeuskysymystä pidettiin tärkeänä. Informantti 5 mainitsi osuvasti, että "*ihmisoikeudet ovat ajaton asia*". Jotkut papit mainitsivat, että he käsittelevät myös kolmea ensimmäistä näkökohtaa (kansojen ja rotujen väliset suhteet, pakolais- ja maahanmuuttokysymykset sekä seksuaalivähemmistöihin liittyvät kysymykset) ensisijaisesti ihmisoikeuksien yhteydessä. Myös sisäistä kristillistä ja uskontojen välistä vuoropuhelua pidettiin erittäin tärkeänä. Useimmiten informantit keskustelivat jo ehdotetuista aiheista. Jotkut informantit halusivat kuitenkin myös lisätä aiheita: Perhemallien teema, "hunajakenoperheet", politiikka ja reilu kauppa kristillisen etiikan yhteydessä.

20 prosenttia **bulgarialaisista** informanteista piti kaikkia aiheita erittäin tärkeinä. 40 prosenttia haastatelluista ei lisännyt muita aiheita, ja 60 prosentilla opettajista uskonnonopetukseen liittyi uusia ulottuvuuksia:

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

- "Seurakuntakeskusten kunnostaminen (esteettömyys) ja hallinnointi (julkisuuskuva), uskonnollisten kohteiden elävöittäminen ja säilyttäminen, toiminnan ja yhteisöjen järjestäminen".
- "Kansalliseen identiteettiin/itsetuntemukseen liittyvät etniset kysymykset" - stereotyyppien ja kulttuuristen yhteenlörmäysten riskin pääkohta sekä uskonnonopetus (ilman geopolitiikkaa) ja vertailevan tiedon välttämättömyyden ala.
- "Vammaisten oikeudet ja bioetiikka"
- "Kirkon sosiaalihuolto maailmalla (mitä meillä ei ole)"
- "Vertaileva/transversaalinen paikallishistoria ja kulttuuri" - uskonnollisen perinnön ja kulttuurimatkailun opetus.
- "Homiletiikan opetus koskee kaikkia nykyelämän kysymyksiä sekä kateketiikkaa, mutta se on jotenkin yksilöllisempää. Opetuksen suuntaaminen viimeaikaisten yhteiskunnallisten ongelmien teologiseen tulkintaan (empaattisesti ja ymmärtävästi) on ainoa tapa tukea kirkon kaadereita, jotta he kykenisivät ja haluaisivat innostaa nykykulttuuria ja -yhteiskuntaa"

Edelliseen kysymykseen verrattuna **romaniaalaisten vastaajien** vastaukset poikkesivat toisistaan enemmän. Myös mielipiteiden epävarmuus oli suurempaa, eli yli 3/4 vastasi "*vaikea sanoa*". Suurin osa vastaajista (92 %) totesi kuitenkin, että kristittyjen ja uskontojen välinen vuoropuhelu on heidän mielestään erittäin tärkeä aihe. Tämän jälkeen tulevat kaksi erittäin tärkeäksi koettua aihetta, elämän alkuun ja loppuun liittyvät aiheet sekä ihmisoikeudet (88 %). Mielipiteet polarisoituivat jossakin määrin, sillä yhteiskunnallisen elämän näkökohtia koskevista aiheista (ks. s. 23) 84 prosenttia ilmoitti, että ne *eivät ole* "lainkaan tärkeitä tai vähemmän tärkeitä". Tähän kysymykseen ei lisätty aiheita tai lisätietoja.

Kaikki **kreikkalaiset** vastaajat (100 %) pitivät *elämää ja kuolemaa* koskevaa kysymystä tärkeänä tai erittäin tärkeänä oppitunnin kannalta. Toista sijaa tärkeinä tai erittäin tärkeinä jaettiin neljän aiheen kanssa (93 %). Ne kattoivat pakolaisiin ja maahanmuuttoon, sosiaalisiin kysymyksiin, ihmisoikeuksiin sekä kristittyjen ja uskontojen väliseen vuoropuheluun liittyvät kysymykset. Muista

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

tärkeinä pidetyistä aiheista haastateltavat mainitsivat vuoropuhelun uskonnollisesti välinpitämättömien kanssa, uskonnon paikan ja roolin julkisessa tilassa, rakkauskysymyksen, uskonnon ja nykykulttuurin välisen vuoropuhelun sekä ympäristökysymykset. Kaksi vastaajaa piti tärkeänä myös uskonnollista fanatismia ja fundamentalismia.

Suomalaiset vastaajat (93 %) pitivät yhdessä kreikkalaisten kanssa *ihmisoikeuksia* tärkeänä tai erittäin tärkeänä aiheena oppitunneillaan. Seuraavaksi tärkeimpiä aiheita olivat tärkeysjärjestyksessä pakolaisuus ja maahanmuutto, elämän alku/loppu, sosiaaliset kriisit, kristittyjen ja uskontojen välinen vuoropuhelu, ilmasto-oikeudet ja seksuaalivähemmistöt. Vähiten tärkeä aihe oli rotujen ja kansojen välinen suhde. Fyysisen harjoittelun lisäksi voitaisiin antaa lisätietoa, esim. kirjaseen tai muun materiaalin muodossa. Myös tietopakettit, joissa on linkkejä ja verkkosivuja, voisivat olla yksi tarjoamisen muoto.

Haastatellut **italialaiset** ilmaisivat haluavansa kehittää koulutusohjelmia, joissa keskitytään uskontojen välisen vuoropuhelun tai vuoropuhelun teologian teemaan. Muut esille tuodut teemat saivat alhaisemmat pisteet, mutta ei siksi, että niitä ei pidettäisi merkityksellisinä tai epäolennaisina. Kyselylomakkeen vapaissa vastauksissa haastateltujen teologian professoreiden vakaumus siitä, että evankeliumin sanomasta ei voi puhua teologisesti ilman, että sitä "ruumiillistetaan" nykyään aikamme kysymyksissä, on todellakin laaja ja vakavasti harkittu.

13(32) Tietämyksesi edellisessä kysymyksessä mainittuja asioita koskien, mahdolliset lisäkoulutustarpeet ja koulutusmateriaalin tarve.

Yleisesti ottaen **virolaisten omaa** tietämystä näistä aiheista pidettiin riittävänä, eikä lisäopetusmateriaalia pidetty kovin tarpeellisenä. Pikemminkin katsottiin, että vieraan kielen oppija saa kaiken tarvitsemansa internetin kautta ja että ongelmana oli se, että materiaalia oli niin paljon,

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

että oli vaikea käydä läpi kaikkea saatavilla olevaa. Kun otetaan huomioon virolaisten informanttien melko korkea koulutus- ja ammattitaso, tähän voidaan yhtyä.

Bulgarialaiset uskonnonopettajat arvioivat omaa tietämystään edellä mainituista aiheista (60 prosenttia arvioi tietämyksensä riittäväksi, tuoreeksi ja riittäväksi, mutta kehittyväksi ja korkeatasoiseksi, 20 prosenttia riittämättömäksi - liian paikalliseksi tai yleiseksi, ja yksi opettaja: informantti nro 6, joka on 62-vuotias ja jolla on viiden vuoden kokemus, sanoo löytävänsä kirjallisuutta itse). Toiseksi, (mahdollisen) koulutustarpeensa määrittämiseksi ja tarvitsemansa materiaalien tietämyksensä parantamiseksi informantti 1 toteaa: Kyllä, aikuisten opettamisen menetelmiä ja lähestymistapoja (ehkä myös ikääntyneiden, ja andragogiikan ja gerontologian alaa). Vain osa kokeneemmista opettajista pitää koulutustaan riittämättömänä: "Taustani näissä aiheissa on yleistiedon tasolla, ja haluaisin aina oppia lisää näistä aiheista, saada käsikirjoja, joiden avulla voisin toteuttaa kontekstuaalista opetususkontoani ja parantaa viestintää opiskelijoiden kanssa näistä aiheista". "

Romanialaisten uskonnonopettajien arvion mukaan heidän suurimmat tarpeensa tietämyksensä syventämiseksi liittyivät *pakolaisiin ja maahanmuuttoon* (28 %). Toiseksi suosituin aihe oli *kansat ja rodut* (24 %). Muut aiheet olivat vähemmän suosittuja: *seksuaalivähemmistöt* (16 %), *sosiaaliset kriisit* (12 %), *ilmasto-oikeus* (12 %) ja *ihmisoikeudet* (8 %). Euroopan pakolaistilanne keväällä 2021 selittää osaltaan näiden kahden pääteeman suosiota. Myös lisäkoulutustarpeista esitettiin huomautus: "Uskonnonopettajat ovat kiinnostuneita osallistumaan koulutustilaisuuksiin jäljempänä esitetyillä kiinnostuksen kohteilla riippumatta niiden järjestämismuodosta (kokemusten vaihto, koulutus, seminaari jne.), koska he ovat tietoisia niiden hyödyistä suhteessa oppilaisiin".

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Useimmat **kreikkalaiset** vastaajat olivat yleisesti ottaen samaa mieltä siitä, että koulutusta ja koulutusmateriaalia tarvitaan lisää. Aihealueiden ja tieteenalojen koulutustarpeet on esitetty edellisissä kysymyksissä. Materiaalien osalta todettiin, että materiaalien olisi oltava helposti saatavilla ja päivitetystä digitaalisessa muodossa. Erityisesti tarvitaan kreikankielistä islamia koskevaa materiaalia.

Suomalaiset olivat varsin tyytyväisiä. Etenkin peruskoulun ja lukion opettajien keskuudessa pidettiin nykyistä tietämystä luettelossa mainituista aiheista riittävänä. Toisaalta lisäkoulutusta toivottiin muilta tahoilta (yliopisto, kirkollinen järjestö) seuraavista aiheista: ihmisoikeudet pakolais- ja maahanmuuttokysymysten yhteydessä, uskonto- ja maahanmuutto- ja pakolaisvuoropuhelu, ihmisoikeudet ja luonnonsuojelu, lasten ja nuorten ajattelun ja kokemusten ymmärtäminen.

Italiassa ne (lähes seitsemän kymmenestä haastatellusta), jotka ilmaisivat tarpeen yhdistää suuret teologiset kysymykset koulutustasolla sekulaarin maailman keskeisiin kysymyksiin (ihmisoikeudet, etnisten ryhmien väliset konfliktit, sukupuolikysymykset, uskonnollisen enemmistön ja vähemmistöjen suhde, eri uskontojen välinen vuoropuhelu jne.) pyytävät myös pääsyä toistuville täydennyskoulutuskursseille; he eivät siis pyydä ainoastaan ammatillista täydennyskoulutusta opettamisessaan oppiaineissa, vaan myös muissa yhteiskuntatieteissä (antropologiassa, sosiologiassa, valtiotieteessä jne.).

14(33) Ovatko nykyiset oppikirjat ja opetusmateriaalit mielestänne riittäviä oppitunneilla? Mikä on niiden suurin haittapuoli? Mitä muuta tarvitaan ja miksi?

Vain muutamat **virolaiset** informantit mainitsivat, että tällaiset oppimateriaalit olisivat tervetulleita joillakin mainituilla aloilla. He kuitenkin pitivät tarpeellisena korostaa, että tällaiset materiaalit olisi

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

joko mukautettava perusteellisesti kontekstiin tai kehitettävä Virossa, jotta vältettäisiin tunne, että "jotain on taas kerran siirretty Brysselistä" (I2).

Bulgarialaiset uskonnonopettajat eivät ole innokkaita vain huomauttamaan peruspuutteista tai jättämään kritiikkiä esittämättä laajalti saatavilla olevasta (tai oppilaitoksen tarjoamasta) opetusmateriaalista. On mainittu, että aikuisten kanssa työskentelyä varten ei ole olemassa opetusmateriaalia" (tarkoittaen viimeaikaisia). Käsikirjat eivät yleensä vastaa tasoa, ikää ja oppilaiden ryhmäkokooppanoa ja kiinnostuksen kohteita, ja vielä vähemmän - kirkon opetusta, joten kokoaan omat improvisoidut lukupaketit ja työvihkot.

Hieman useampi kuin joka neljäs **romanialainen** informantti kertoo mielipiteensä käytössä olevista materiaaleista. Kolme opettajaa ei ollut kovin tyytyväinen nykyisiin opetusvälineisiin ja opetusmateriaaleihin (tarvitaan enemmän oppikirjoja ja enemmän digitaalisia materiaaleja). Neljä opettajaa näki, että he voivat työskennellä nykytilanteessa.

Kreikkalaisten opetusmateriaalien riittävyttä ja haitallisuutta koskevat huomautukset liittyivät Kreikan opetusministeriön tarjoamiin materiaaleihin, joita käytetään pakollisessa perusasteen ja toisen asteen opetuksessa. Yli puolet (11/15) sanoi, etteivät he olleet tyytyväisiä nykyisiin opetusmateriaaleihin ja pitivät niitä sopimattomina kurssin tavoitteiden saavuttamiseen. Haittapuolena mainittiin "avoimuuden puute", "aihekokonaisuuksien epätasapainoinen rakenne", "sisältö ei vastaa nykypäivän sosiaalista todellisuutta", "kirjakeskeinen ja vaikea sisältö lasten ikätasolle" ja "islamia koskeva sisältö on riittämätöntä".

Suomalaisista koulutusalat ovat tyytyväisiä välineiden ja materiaalien riittävyteen. *Perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa* informanttien vastauksissa oli yhteistä se, että ainoastaan vähemmistöuskontoihin kuuluvilla on puutteita riittävien oppimateriaalien suhteen. Muilta osin

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

koulujen opettajat olivat tyytyväisiä välineiden ja materiaalien saatavuuteen. Yliopistotasolla tilannetta pidettiin hyvänä, vaikka oppimateriaalin digitaalista saatavuutta voitaisiin parantaa ja kielivalikoimaa lisätä. Myös *kirkolliset* organisaatiot olivat tyytyväisiä välineiden ja materiaalien tilanteeseen, joskin tietyin varauksin. Kuitenkin myös perinteisten materiaalien merkitystä korostettiin.

Italia: Yleisesti ottaen suurin osa vastaajista ilmaisee tyytyväisyytensä heidän käytettävissään olevaan opetusmateriaaliin.

15(34) Mitä innovatiivisia, nykyaikaisia ja oppimista edistäviä menetelmiä tunnet ja olet ottanut käyttöön? Miten niiden käyttö helpottaa oppimisprosessia? Kuvaile niitä lyhyesti ja anna asianmukaisia esimerkkejä.

Yleisesti ottaen **virolaiset** informantit ymmärsivät innovatiiviset ratkaisut lähinnä erilaisiksi ryhmätöiksi ja aktiivisiksi oppimismenetelmiksi tai digitaalisiksi ratkaisuksiksi. Moniin vastaajiin oli vaikuttanut jo vuoden kestänyt pandemiatilanne, jonka aikana oli toteutettu sosiaalisia etäisyystoimenpiteitä ja paljon asioita oli jouduttu tekemään verkossa. Tämä on johtanut ambivalentteihin asenteisiin digitaalisten ratkaisujen käyttöä kohtaan - toisaalta on ymmärretty, että vanhat ajat eivät ole palaamassa ja että tulevaisuudessa olemme todennäköisesti entistä riippuvaisempia internetistä, ja tällä alalla on kehityttävä nopeasti. Toisaalta katsottiin, että "digitaalisia asioita" on ehkä jopa liikaa ja että ainakin oppitunneilla pitäisi olla läheistä ja henkilökohtaista vuorovaikutusta kasvokkain.

Bulgarialaisessa raportissa on yksityiskohtaisia vastauksia lastentarhan- ja peruskoulunopettajilta, mutta myös jotkut kirkon, lukion ja korkeakoulun opettajat ovat todella syventyneet yksityiskohtiin ja antaneet meille pidempiä tekstejä, jotka ovat varsin mielenkiintoisia analysoitavia: "Visuaalinen menetelmä - musiikin, puheen ja kuvan käyttö audio- ja audiovisuaalisin keinoin. Staattisen kuvan,

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

äänien ja musiikin yhdistelmän käyttö Kristuksen ylösnousemusta käsittelevässä aiheessa" - kuvan taustalla musiikkikatkelma kappaleesta "Kuoleman lopullinen oikeus" (yhtye: "Nights Amore"), johon on lisätty maanjäristyksiä kuvaavia pelottavia ääniä. Lasten annetaan lähestyä aihetta täysivaltaisesti kuvan, musiikin ja äänien tunnevaikutuksen kautta." On melkoinen haaste opettaa papeille ja katekeetoille, miten evankelioida tätä maailmaa ja muuttaa sitä jumalallisella armolla, tai miten vain informoida ja kasvattaa innostuneita ja kirkkoystävällisiä ihmisiä pysyen samalla hurskaina ja todellisen tilanteen mukaisina, niin kuin mikä tahansa luova prosessi kasvatuksena pitäisi toteuttaa.

Romanian raportissa vain esitettiin erilaisia "nykyaikaisia lähestymistapoja", sillä vastauksia (9/25) ei analysoitu yhteenvedon laatimiseksi. Vastaajat esittivät kuitenkin näkökulman, jonka mukaan *"erittäin tehokas menetelmä on opiskelijoiden suora kosketus kirkon elämään, heidän osallistumisensa kirkossa toteutettaviin hankkeisiin"*. Menetelmäluettelossa mainittiin sellaisia menetelmiä kuin pelit, e-uskonto ja muut alustat, kuutio-menetelmä ja KWL-menetelmä (Know- Want to Know- Learn). Olettaen, että *Starbusting* voidaan sisällyttää nykyaikaisiin lähestymistapoihin, sitä kannattaa kuvata muutamalla termillä. Se on luova menetelmä, joka lähtee liikkeelle käsitteen keskipisteestä ja leviää aiheeseen liittyvien kysymysten kautta. Tavallisia kysymyksiä ovat W5-kysymykset (What, Who, Where, Why, When). Siitä, miten menetelmät helpottavat oppimisprosessia, ei ollut paljon kommentteja.

Viitaten edellisiin kysymyksiin (27,30) **kreikkalaiset** haastateltavat eivät maininneet, että uskonnonopetuksessa käytettäisiin paljon innovatiivisempia, nykyaikaisempia ja oppimista edistäviä menetelmiä. He mainitsivat kuitenkin sellaisia menetelmiä kuin "arvo- ja tietokasvatus (VaKE)", "roolileikit ja draamamenetelmät", "digitaaliset menetelmät" ja "opettaminen taiteen avulla".

Suomalaiset totesivat, että opetusvälineiden ja -materiaalien riittävyyden ja menetelmien käytön osalta kouluympäristössä opettajat suhtautuivat nykyaikaisten oppimissovellusten käyttöön hieman

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

varauksellisesti. Esimerkkeinä pilvipohjaisista sovelluksista mainittiin Classroom, Thinglink, Socrative, Kahoot ja Quizlet. Ne eivät välttämättä helpota oppimista, mutta ainakin ne lisäävät kiinnostusta opetusta kohtaan. Esimerkiksi videot antavat elävät kasvot eri uskontojen oppimiselle. Elokuvat tarjoavat mahdollisuuksia syvällisempään ja laajempaan sisällönanalyysiin. Etäopetus mahdollistaa kansainvälisen yhteistyön.

Yliopisto-opetuksessa mainittiin innovatiivisina ja nykyaikaisina menetelminä muun muassa yhteisopettajuus, käänteinen opetus ja videoiden käyttö. Jälkimmäistä pidettiin hyödyllisenä tapana saada syvällisempi käsitys aiheesta ja oppimisesta.

Yllättäen *kirkkoon* liittyvä organisaatio oli kaikkein edistynein nykyaikaisissa menetelmissä. He ovat käyttäneet lisättyä todellisuutta (AR). Lisätyn todellisuuden kautta ikoninen henkilö saatiin puhumaan. Erilaisista uusimmista pilvipalvelusovelluksista verkossa mainittiin myös Zoom, Teams, Meet, Prezi, Genial, Moodle ja YouTube.

Italia: Vaikka innovatiiviset opetuskäytännöt, joissa hyödynnetään uusien teknologioiden mahdollisuuksia, eivät ole yleisiä, haastateltavat arvostavat yleisesti näitä mahdollisuuksia, erityisesti sellaisia menetelmiä tai digitaalisia välineitä, jotka voivat edistää innovatiivisia ratkaisuja oppilaiden aktiivisen osallistumisen edistämiseksi. Kyselylomaketta laadittaessa haastateltavat olivat kärsineet pandemian vaikutuksista koulutusprosessiin. He oppivat opettamaan verkossa. Siksi asenteet digitaalisia menetelmiä kohtaan muuttuivat: toisaalta he kokivat riskinä sen, että he ovat riippuvaisia tietokoneen avustamasta viestinnästä, mikä vähentää henkilökohtaista vuorovaikutusta; toisaalta he yrittävät realistisesti sopeutua ennennäkemättömään tilanteeseen ja toivovat, että he voivat pian palata kasvokkain tapahtuvaan opetukseen.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

16(35) Käytätkö opetuksessasi innovatiivisia digitaalisia välineitä ja sovelluksia, joita suosittelisit myös kollegoillesi? Jos et, haluaisitko oppia lisää tällaisista sovelluksista ja välineistä?

Virolaiset informantit ovat maininneet lapsille tarkoitetun virolaisen raamattusovelluksen, ja he ovat myös ylistäneet lastenlastensa käyttämää videopeliä, joka hänen mielestään antaa melko kattavan yleiskatsauksen Raamattuun.

Kaikki **bulgarialaiset** vastaajat haluaisivat varmasti oppia enemmän kuin osaavat ja soveltavat, koska maailma kehittyy dynaamisesti. Kukaan ei sanonut, ettei käytä mitään tai että digitaalisilla välineillä ei ole mitään tekemistä uskonnon opetuksen kanssa (tai että opettajat eivät välittäisi teknologian avulla saatavilla olevasta tiedosta, koska oppilaiden velvollisuutena on käyttää sitä).

Romanialaisista vastauksista ei löytynyt yleistä digitaalista ratkaisua opetuksessa, mutta kaikki vastaajat totesivat käyttävänsä digitaalisia ratkaisuja opetuksessa. Tätä lähestymistapaa vauhdittivat myös Covid-19-pandemian aiheuttamat koulutusrajoitukset. Vastauksissa (9/25) käsiteltiin erilaisia lähestymistapoja, jotka liittyivät opetuksen digitalisointiin. Opetusalustoista mainittiin muun muassa *Google Classroom, Google Forms, Meet, Zoom, Padlet, LearningApps, Wordwall ja Kahoot*. Kiinnostavaa on, että Romaniassa on kaksi erittäin monipuolista kansallista alustaa uskonnonopetusta varten Internetissä (*E-religie ja Red-religie*). Lisäksi todettiin, että Romanian opetusministeriö on avannut ehdotussivun digitaalisia ratkaisuja varten Covid-19-pandemian vuoksi. Vastausten perusteella näyttää siltä, että ainakin vastaajat olivat sopeutuneet opetuksen digitalisointiin melko käytännönläheisesti.

Näyttää siltä, että **kreikkalaiset** suosivat digitaalisia välineitä ja sovelluksia, sillä lähes kaikki (13/15) mainitsivat niiden käytön. Sovelluksista mainittiin seuraavat: *slido, padlet, cmap-työkalut, Google-*

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

arkistot, kartat, luokkablogit, powerpoint, videot, diaesitys. Kreikkalaiset ovat luoneet oman sähköisen alustan, Photodentron (kuvapuu), uskonnonopetusta varten perus- ja keskiasteen koulutuksessa. Yli puolet (8/15) vastaajista ilmaisi halukkuutensa oppia lisää opetuksen digitalisoinnista.

Suomalaiset opettajat ovat suositelleet kollegoilleen sellaisten sovellusten käyttöä, joita on jo käytetty yllättävän myönteisesti ja joista heillä itsellään on kokemusta. Toisaalta kysyttiin, mitä tarkoitetaan innovatiivisilla digitaalisilla ratkaisuilla? *Yliopistossa* on suositeltu kollegalle Mentimeter-sovellusta ja Moodlen pelillisiä komponentteja. Kirkollisissa organisaatioissa kollegoille on suositeltu "mobiilisovelluksia" eli sovelluksia, joita voi käyttää matkapuhelimessa nimellä tai ilman. Jos työkalu tai sovellus ei ole tuttu, sitä ei suositella käytettäväksi.

Italiassa hieman yli 50 prosenttia opettajista käyttää digitaalisia välineitä oppituntien ja ryhmätöiden järjestämiseen (luokkablogi, powerpoint, internetistä ladattavat videot, diaesitykset jne.), loput eivät käytä.

17(36) Sovellatko palautteenantomenetelmiä opetusprosessissa oppilaidesi kanssa? Jos KYLLÄ, mitä niistä?

Virolaiset informantit pitivät säännöllisen palautteen saamista uskonnonopettajaopiskelijoilta erittäin tärkeänä. Yleissivistävässä koulutuksessa palautetta saadaan joko aktiivisen oppimisen kautta seminaarien ja opiskelijoiden kanssa käytävien keskustelujen muodossa tai yksilöllisen vuorovaikutuksen kautta. Rippikoulut päättyvät yleensä joko haastatteluun, suulliseen tai kirjalliseen kokeeseen (kirjallinen koe on yleensä essee). Tänä aikana käytetään myös tilaisuus palautteen saamiseen. Useat papit korostivat, että palaute on aina ollut hyvin myönteistä. Kuten muissa tutkimuksissa tehdyt haastattelut osoittavat, positiiviset arviot omista kokemuksistaan rippikoulussa

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

ovat varsin yleisiä luterilaisiin seurakuntiin liittyneiden keskuudessa. Tämä herättää kuitenkin kysymyksen siitä, uskaltavatko ihmiset antaa objektiivista ja rehellistä palautetta papistolle henkilökohtaisesti, jos siihen ei ole anonyymiä tapaa. Koska ryhmät ovat yleensä suhteellisen pieniä, tämä on epätodennäköistä. Suuremmissa kaupunkiseurakunnissa voitaisiin kuitenkin harkita mahdollisuutta kerätä palautetta nimettömänä, esimerkiksi kyselytutkimuksen avulla. Tällöin voitaisiin saada objektiivisempaa (ja tietysti kriittisempää) palautetta. Palautetta ei myöskään kannattaisi kerätä ennen rippikoulun läpikäymistä, mihin myös eräs haastateltava viittasi.

Kun **bulgarialaisia** uskonnonopettajia pyydettiin kuvaamaan, saavatko he säännöllisesti palautetta oppilailta ja miten he sitä saavat, useimmat **bulgarialaiset** uskonnonopettajat osoittivat kommunikatiivista tietoisuutta. Samoin kuin edellisessä kysymyksessä, vanhemman sukupolven opettajat tunnustavat, että he tunnistavat oppilaiden osallistumisen tason palautteesta oppitunnin kertauksen tai tiedon syventämisen ja epävirallisen viestinnän ohessa tauoilla ja muodostavat suoran spontaanin reaktion lapsista, nuorista tai aikuisista. Nuoremmat opettajat vastaavat vain "sanallisesti" tai selittävät prosessia: "He kirjoittavat taululle, piirtävät hymiöitä, hymyilevät oppitunnin aikana otetuissa kuvissa, jotka näkyvät jälkikäteen tapahtumaraporteissa, ja he voivat vapaasti reagoida (myönteisesti tai kielteisesti) suoraan ja spontaanisti. *Vanhaa - vähemmän nuorta sukupolvea* oli vielä opetettu järjestelmällisempään toimintaan: "Annan kyselylomakkeita - alku-, jatko- ja loppukyselyitä (diagnostiikka)".

Palautteen kerääminen **romaniaislaisilta** vastaajilta mainittiin lyhyesti. *"Kaikki opettajat keräävät määrääjoin oppilaiden mielipiteitä uskonnon tunnilla käyttäen seuraavia menetelmiä/välineitä: kysymys nimettömänä, vapaat keskustelut, perustelut."*

Kreikkalaisista vastaajista kaksitoista viidestätoista (12/15) ilmoitti, että he käyttävät palautemenetelmiä opetusprosessin aikana opiskelijoidensa kanssa. Ilmoitetut menetelmät ovat seuraavat: opiskelijoiden tekemä kirjallinen arviointi kurssista testien ja kyselylomakkeiden

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

perusteella, jossa "ryhmätyöraportti, jossa korostetaan myönteisiä kohtia ja yksilöidään parannusta kaipaavia asioita". Kolme viidestätoista vastasi, että he eivät kerää palautetta lainkaan.

Suomessa palautteen kerääminen riippuu organisaatiotyypistä. Peruskouluissa ja lukioissa se on osa koulun opetussuunnitelmaa. Palautetta on kerätty (lukiossa) Google-lomakkeella, jossa on avoimia ja suljettuja kysymyksiä. Palautetta kerätään kokeissa ja oppitunneilla, erityisesti pienryhmissä, suoraa palautetta saadaan havainnoimalla opiskelijoita oppituntien aikana.

Yliopistossa palaute kerätään automaattisesti sähköiselle alustalle kurssin lopussa. Palautteen kerääminen edellyttää kuitenkin, että kurssille on ilmoittautunut tietty määrä opiskelijoita. Muissa tapauksissa kurssin järjestäjä kerää palautteen itsenäisesti. Palaute sisältää sekä opiskelijan oman oppimisen arvioinnin että palautteen kurssin toteutuksesta. Opiskelijoiden palautteeseen vastataan. Pienryhmissä voidaan antaa myös suullista palautetta.

Kirkkojärjestöt keräävät palautetta kirjallisella palautteella joko sähköpostitse tai paperilomakkeella. Suullista palautetta kerätään pienryhmissä. Ryhmäpalautetta on käytetty myös palautetilaisuuksien muodossa. Verkko-oppimisjaksoilla palautetta kerätään verkkolomakkeen tai chatin kautta.

Italiassa kaikki teologisten tiedekuntien opettajat käyttävät palautteen antamiseen perinteisiä menetelmiä: suullisia tenttejä ja kirjallisia kokeita; jotkut täydentävät näitä menetelmiä pienryhmissä tehtävillä tutkimusraporteilla.

18(37) Antakaa lisäselvennyksiä tai huomautuksia tämän kyselyn kysymyksiin.

Virolaiset vastaajat eivät esittäneet mitään lisäselvennyksiä tai huomautuksia tämän kyselyn kysymyksiin.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Bulgariaalaisista informanteista 60 prosentilla oli joitakin kommentteja. Pääasiassa he keskustelivat jo mainituista asioista tai lisäsivät mielipiteisiinsä lisää perusteluja: *alan opetus ja koulutus on niin tarpeellista*. Yksi informantti halusi syventyä aiheeseen ja *kertoa, miten työskentelen ja millaisia tuloksia saavutamme opiskelijoideni kanssa*.

Italialaiset vastaajat eivät esittäneet lisähuomautuksia.

Romanialaiset vastaajat eivät esittäneet mitään lisäselvennyksiä tai huomautuksia tämän kyselyn kysymyksistä. Itse asiassa heidän vastauksensa päättyivät kysymykseen palautteen keräämisestä.

Yksitoista viidestätoista **kreikkalaisesta** vastaajasta (11/15) ei katso tarpeelliseksi ilmoittaa mitään muuta kyselylomakkeeseen liittyvää. Yksi katsoo, että "kurssin sisällöstä pitäisi esittää kysymyksiä. Esim. uskontokunta-, kulttuuri- tai uskonnollinen". Yksi toivoisi, että kurssilla olisi "tarkempia viittauksia toiseuden käsitteeseen ja uskonnonopetuksen suuntautumiseen". Yksi selventää, että hän kouluttaa teologeja, jotka opettavat uskontoa toisen asteen koulutuksessa. Yksi ilmaisi epäilyksensä kyselylomakkeen tehokkuudesta.

Suomalaisilla informanteilla oli melko paljon kommentteja. Vastaajat ihmettelivät, miten heidät oli valittu tutkimuksen haastateltaviksi, mutta haastattelun jälkeen he totesivat, että itse asiassa he olivat olleet oikea kohderyhmä. Kouluopetuksen osalta kysyttiin sen mallista. Onko uskonnonopetus "*uskonnollisten yhteisöjen määräämää, niiden jatke koulussa, eli onko se yleissivistystä vai identiteetin rakentamista?*", kuten eräs informantti pohti.

Toisaalta korostettiin myös uskonnonopetuksen merkitystä ja sen luonnetta muiden oppiaineiden kanssa tasavertaisena oppiaineena kokonaisvaltaisen elämäntavan sekä muiden ihmisten ymmärtämisen ja hyväksymisen kannalta. Keskusteltiin myös uskonnonopetuksen erilaisista

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

haasteista erityisesti vähemmistöuskontojen osalta. Ne liittyvät oppilasväestön heterogeenisuuteen kielen, kulttuurin ja erilaisten taitotasojen osalta.

Katolisen vähemmistöuskonnon näkökulmasta mainittiin myös verotusoikeuden puuttuminen, ylioppilastutkinnon puuttuminen, oman opetuksen järjestämiseen liittyvät ongelmat ja opetusmateriaalin puute sekä uskonnonopettajien koulutuksen puute. Etäopetuksen kehittämistä vähemmistöuskontojen näkökulmasta pidettiin "troijalaisena hevosena", koska se voisi johtaa perinteisen luokkahuoneopetuksen katoamiseen.

PÄÄTELMÄT

HAASTATELTAVAN PROFILI JA HÄNEN KOULUTUSYMPÄRISTÖNSÄ.

Tutkimukseen osallistui yhteensä 162 vastaajaa kuudesta eri maasta. Otokoko vaihteli 9:stä (Viro) 90:een (Italia). Homogeenisimmat vastaajaryhmät olivat Virossa, Bulgariassa, Romaniassa ja Kreikassa. Italialaisissa vastaajaryhmiä oli selvästi kaksi (opettajat ja papit) ja suomalaisissa kolme (peruskoulunopettajat, yliopisto-opettajat ja kirkollisissa organisaatioissa työskentelevät). Suurin osa haastatelluista työskenteli uskonnonopetuksen parissa eri koulutusasteilla ja seurakunnissa. Romanianlaisista haastatelluista kaikki työskentelivät opettajan tehtävissä ainoastaan oppivelvollisuuskouluissa. Virolaiset haastateltavat olivat kaikki papiston jäseniä. Muissa ryhmissä oli sekä maallikoita että papiston jäseniä. Kaikkiaan viidessä maassa haastateltiin lähes yhtä paljon naisia (32) ja miehiä (31). Italian tapauksessa 18 haastatellusta teologian professorista vain kaksi oli naisia. Kreikassa, Bulgariassa ja Romaniassa haastateltavat kuuluivat pääasiassa ortodoksiseen kirkkoon, Virossa luterilaiseen kirkkoon ja Italiassa katoliseen kirkkoon. Suomalaisten vastaajien keskuudessa uskonnollinen tausta oli kaikkein hajanaisin.

Suurimmalla osalla vastaajista oli korkeakoulututkinto (kandidaatin, maisterin tai tohtorin tutkinto). Romaniassa, Bulgariassa, Kreikassa ja Italiassa vastaajat työskentelivät pääasiassa suurissa, yksietnisissä ja yksiuskontoisissa kaupungeissa, joissa oli alle 25-vuotiaiden oppilaiden kouluryhmiä. Virossa ja Suomessa edellä mainituissa oli vaihtelua. Oppilaiden asenteet uskontoa kohtaan olivat yleensä myönteisiä riippumatta siitä, oliko uskonnonopetus pakollinen oppiaine koulussa. Heidän

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

uskonnollinen tietämyksensä oli enimmäkseen hyvä. Romanianlaiset vastaajat pitivät sitä erittäin hyvänä ja kreikkalaiset vastaajat kaikkein puutteellisimpana.

Kyselyn ensimmäisen osan 19 kysymystä olivat niin sanottuja taustakysymyksiä. Vastaajien vähäisen määrän vuoksi taustatietoja ei voida pitää selittävässä muuttujana sille, millaiset vastaajaryhmät tarvitsevat tietynlaista lisäkoulutusta. Taustatietoja voidaan pitää ainoastaan kuvailevina tietoina tutkimuksen perusjoukosta.

KOULUTUSTARPEET, OPETUSMENETELMÄT JA PARHAAT KÄYTÄNNÖT

Myös kyselyn toinen osa oli luonteeltaan lähinnä taustakysymyksiä (kysymykset 20-27). Niillä saatiin tietoa opetuksen tavoitteista, sisällöstä ja opetusmenetelmistä ja siitä, miten opetus liittyi koulun opetussuunnitelmaan tai muuhun yhteyteen, miten opettaja pystyi vaikuttamaan opetussisältöön, mikä oli opetuksen uskonnollinen suuntaus, oliko opetus pakollista vai vapaaehtoista ja miten opetusta koskevaa tietoa jaettiin.

Opetuksen luonne riippui siitä, missä yhteydessä se tapahtui. Kirkollinen konteksti painottui kirkolliseen suuntautumiseen sisällön ja tavoitteiden osalta, kuten rippikoulu-opetus (Viro) tai ortodoksinen maallikkoakatemia (Suomi). Kouluissa (Romania, Kreikka, Suomi) opetus on osa pakollista opetussuunnitelmaa. Bulgariassa uskonnonopetuksen luonne ja rooli koulussa on monimutkainen. Yliopistoissa teologian opetus tähtää ammatillisuuteen. Kirkollisia toimijoita lukuun ottamatta osallistuminen on pakollista kouluissa ja yliopistoissa.

Koulujen opetussuunnitelmilla (sisältö ja tavoitteet) ei ole juurikaan vaikutusta opettajiin, mutta niitä voidaan jossain määrin soveltaa paikallisesti. Virossa koulut voivat laatia opetussuunnitelmia. Opetusmenetelmät ovat opettajien päätettävissä. Kouluopetuksen tavoitteet vaihtelevat itse uskonnon oppimisesta yhteiskuntaelämässä tarvittaviin yleisiin tietoihin ja taitoihin uskontojen monimuotoisuudesta. Kirkollisissa järjestöissä opettajilla on menetelmien ohella enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa sisältöön ja tavoitteisiin. Näissä yhteyksissä tavoitteena on "johdattaa kirkolliseen elämään", johon liittyy myös vahva tieto-ulottuvuus (Viro, Suomen ortodoksinen maallikkoakatemia).

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Vastaajien kuvaukset käytetyistä opetusmenetelmistä ja sovelluksista olivat myönteisiä. Toisaalta oli perinteisiä, opettajakeskeisiä opetuksen malleja, toisaalta hyvin kehittyneitä, opiskelijoita aktivoivia käytäntöjä, kuten käänteisopetusta. Suomessa yliopisto-opetus näytti olevan opetusmenetelmien suhteen pisimmällä. Kouluopetuksen osalta romanialaiset ja kreikkalaiset vastaajat luettelivat runsaasti sekä itse menetelmiä että niiden yhteydessä käytettäviä erilaisia verkkopohjaisia sovelluksia. Kirkollisessa kontekstissa menetelmät vaihtelivat organisaatiosta riippuen (Viro, Suomi).

Kysymyksissä 28-36 haastateltavilta kysyttiin, millaiseen koulutukseen he olivat osallistuneet ja mitä koulutustarpeita heillä oli mielestään. Kysymykset 30 ja 31 olivat suljettuja, muissa kysymyksissä vastaajat saivat kirjoittaa mielipiteensä.

Kuten odotettua, täydennyskoulutukseen osallistuminen vaihteli suuresti vastaajien välillä. Virolaiset vastaajat korostivat kursseja, joihin sisältyi ryhmätöitä, osallistavia menetelmiä ja opintokäyntejä. Bulgarialaisille pätevyyskoulutus ja kurssit, jotka käsittelevät oppiaineen sisältöosaamista ja opettamista eri näkökulmista kehittäviä kursseja, osoittautuivat tärkeiksi. Myös romanialaiset vastaajat mainitsivat opetusmenetelmäkursseja. Lähes joka toinen kreikkalainen vastaaja ei ollut osallistunut täydennyskoulutukseen, mutta "opetusmenetelmät" mainittiin niiden joukossa, jotka olivat osallistuneet. Suomalaisille vastaajille oli yhteistä, että he olivat osallistuneet kursseille, jotka eivät liittyneet suoraan uskonnonopetukseen.

Kuten edellä olevasta kaaviosta (s. 22) käy ilmi, täydennyskoulutuksen sisällön painotus vaihteli maittain. Bulgariassa ja Romaniassa sisällön painotus oli samankaltaisinta, ja niissä painottuivat teologia, pedagogiikka, opetusmenetelmät, psykologia ja ryhmätömenetelmät. Viimeksi mainittua korostivat myös kreikkalaiset vastaajat virolaisten kanssa. Suomalaisten vastaus oli hieman yllättävä, sillä suurin tarve oli "muulle" kuin kysymyksessä mainitulle sisällölle. Toiseksi eniten tukea tarvittiin kuitenkin opetusmenetelmiin, mikä oli myös yllätys, vaikka maasteritason opettajia koulutetaankin.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Myös opetussuunnitelmaan sisältyvistä kahdeksasta oppimissisällöstä oltiin eri mieltä (ks. kaavio s. 23). Kreikkalaiset ja bulgarialaiset korostivat samalla tavalla sekä elämän alkuun ja loppuun liittyviä aiheita että sosiaalisia kriisejä käsitteleviä aiheita. Suomalaiset korostivat ihmisoikeuksia samalla tavalla kuin kreikkalaiset. Virolaisten keskuudessa sosiaaliset teemat koettiin vähemmän tärkeiksi kuin muissa maissa. Romanianlaiset olivat epävarmimpia näiden aiheiden tärkeydestä, ja ¼ heistä ei ilmoittanut mielipidettään valitsemalla "vaikea sanoa".

Opetusmateriaalin osalta virolaiset olivat melko tyytyväisiä, ja vain muutama toivomus mainittiin. Sen sijaan korostettiin, että materiaalin tulisi olla paikallista eikä "muualta hankittua". Bulgarialaisten keskuudessa todettiin, että aikuiskoulutuksen opetusmateriaaleista oli puutetta. Romanianlaisista neljännes ilmaisi eriäviä näkemyksiä materiaaleista. Kreikkalaiset huomauttivat, että heidän maansa opetusministeriön julkaisemat uskonnonopetuksen opetusmateriaalit ovat hieman vanhentuneita, lapsen kehitystasoon nähden vaativia ja islamin opetuksen kannalta puutteellisia. Suomalaiset olivat tyytyväisiä koulujen ja kirkollisten järjestöjen käyttämiin opetusvälineisiin ja -materiaaleihin, mutta yliopistotasolla olisi parantamisen varaa.

Opetuksessa käytettyjä menetelmiä ja sovelluksia oli jo tutkittu, ja niistä kysyttäessä ei löydetty innovatiivisia ratkaisuja. Ryhmätyöt ja aktiiviset opetusmenetelmät (Viro) koettiin innovatiivisiksi. Bulgarialaisilla korostettiin audiovisuaalisuutta. Romanianlaisista reilusti alle puolet oli vastannut, ja yksi vastauksista oli "erittäin tehokas menetelmä on opiskelijoiden suora kosketus kirkon elämään, heidän osallistumisensa kirkossa toteutettaviin hankkeisiin". Myös erilaiset pelit ja kaksi erillistä ministeriön tuottamaa uskonnonopetuksen verkko-oppimisalustaa mainittiin. Kreikkalaiset mainitsivat "digitaaliset" menetelmät ja opetuksen taiteen avulla. Suomalaisten keskuudessa suhtauduttiin varauksellisesti digitalisaatioon opetuksessa, vaikka Suomi on muuten edelläkävijä digitaalisessa oppimisessa ja opetuksessa. Opettajat listasivat useita opetusta tukevia sovelluksia. Opetusmenetelmien osalta innovaatiotoiminnassa pisimmällä olivat kyselyyn vastanneet kirkolliset organisaatiot. Kaikissa maissa kokeiltuja digitaalisia sovelluksia suositeltiin myös kollegoille.

Kouluopetuksessa (Bulgariassa, Romaniassa, Kreikassa ja Suomessa) palautteen kerääminen on sekä opetussuunnitelmaan perustuvaa että vapaaehtoista. Sitä kerätään kyselylomakkeilla, keskusteluilla, kirjoituksilla, oppituntien aikana tehdyillä havainnoilla ja summatiivisilla testeillä.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Yliopistossa (Suomi) palaute kerätään automaattisesti kurssin lopussa yliopiston toimesta. Kirkollisissa järjestöissä (Suomi) käytetään sekä kirjallista että suullista palautetta.

OPETTAJIEN KOULUTUSTARPEET TUTKIMUKSEN TULOKSENA.

Haastateltujen vastauksista voidaan tehdä seuraavat johtopäätökset Viron uskonnonopetusta koskevista tärkeimmistä tarpeista:

Viron raportin tulosten mukaan virolaisilla uskonnonopettajilla ei ole suurta tarvetta yhteisille materiaaleille. Ainakaan vähemmistöjen, ilmaston, maahanmuuton jne. kaltaisten aiheiden osalta. Virolaiset opettajat ovat kehittäneet kaikki omat materiaalinsa ajan myötä, varsinkin kun jokaisella virolaisella koululla on vapaus suunnitella omat opetussuunnitelmansa. Ne, jotka olivat sitä mieltä, että tiettyjä eurooppalaisia materiaaleja voisi olla, pitivät yhtenä tärkeänä periaatteena niin sanottua "virolaistamista" eli paikallisen kulttuurisen kontekstin huomioon ottamista.

Haastateltujen vastausten perusteella voidaan tehdä seuraavat johtopäätökset Bulgarian uskonnonopetusta koskevista tärkeimmistä tarpeista:

1. Sosiaalisen osaamisen lisääminen osallistumalla ennakoivasti kansalais- ja uskonnolliseen yhteiskuntaan ja tiedotusvälineisiin globaalissa näkökulmassa.
2. Paikallisen ja maailmanlaajuisen kulttuurisen monimuotoisuuden ymmärtäminen ja kunnioittaminen ihmisoikeuksien ja vapauksien näkökulmasta.
3. Digitaalisten taitojen, tasapainoisten ja yksityiskohtaisten tieto-, viestintä- ja teknologisten taitojen kehittäminen ilman riippuvuutta tai kieltäytymistä lähestyä virtuaalilaa ja kommunikoida verkossa uskonnollisiin, kulttuurisiin ja koulutuksellisiin tarkoituksiin.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

4. Euroopan unionin tarjoamat rahoituslähteet ja mahdollisuudet uusien taitojen ja osaamisen kehittämiseen, vapaaehtoistyöhön, liikkuvuuteen osallistumiseen, digitaaliseen koulutukseen, kokemusten ja käytäntöjen vaihtoon.
5. Tarkka kulttuuri ja käytännön taidot lasten ja uskonnollisten oikeuksien alalla.
6. Ihmisoikeuksia ja ihmisarvoa koskevia kirkon käsitteitä koskevat operatiiviset taidot.
7. Paikallisen ja siirtolaisbulgarialaisen kulttuuriperinteen, arvojen, hyveiden, etnisen sosiaalipsykologian tuntemus ja suhtautuminen niihin, tasapainoinen kansallismielisyyden ja isänmaallisuuden ylläpitäminen sekä kirkon ja muiden perinteisten ja uusien uskonnollisten käytäntöjen kunnioittaminen maassa niiden yksityiskohdista lähtien etikettinä ja mahdollisena eetoksena.
8. Kansainvälisten perinteiden ja viimeaikaisen uskonnollisen elämän tuntemus ja suhtautuminen niihin mahdollisimman läheisesti sekä suvaitsevaisen asenteen ja kulttuuritietoisuuden kehittäminen erilaisia maailmankatsomuksia, elämäntapoja, ilmaisuja ja käytäntöjä kohtaan.
9. Kulttuurien, uskontokuntien ja uskontojen välisten viestintätaitojen kehittäminen.
10. Lisätään tietoisuutta siitä, että mahdollisimman moniin sosiaalisiin ryhmiin, alakulttuureihin, elämäntapoihin, asenteisiin, olosuhteisiin jne. kuuluvilla ihmisillä on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua uskonnolliseen kulttuuriin.

Haastateltujen vastauksista voidaan tehdä seuraavat johtopäätökset uskonnonopetusta Italiassa koskevista tärkeimmistä tarpeista:

Italialaisen raportin tulosten mukaan sekä italialaiset uskonnonopettajat (ryhmä A) että uskonnonopettajat ovat hyvin halukkaita ottamaan uskonnollisen monimuotoisuuden aiheen käyttöön kursseillaan. Yleinen käsitys on, että tällaisten aiheiden käsittely on välttämätöntä. Ryhmän A uskonnonopettajille (potentiaaliset opettajien kouluttajat) tämä tarkoittaa sitä, että he panostavat älyllisiä ja hengellisiä voimavarojaan antaakseen teologis-käytännöllisen sisällön ekumeeniselle ja uskontojen väliselle vuoropuhelulle. Ryhmän B uskonnonopettajille tämä tarve ilmenee sen sijaan

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

erilaisina opetusaloitteina, joilla pyritään sekä opettamaan uskonnon perusteita ja sen vaikutusta kansakunnan kulttuuriin että antamaan oppilaille perussäännöt, joiden avulla he voivat tuntea yhteiskunnassa ja koululuokan sosiaalisessa maailmassa edustettuina olevien lukuisien uskontojen väliset erot ja yhtäläisyydet. Uskonnonopettajien ja pappien yksityiskohtaisemmat koulutustarpeet koskivat seuraavia aiheita:

- Muiden kuin uskonnollisten alojen, kuten taiteen, elokuvan, kirjallisuuden ja teatterin, koulutus.
- Koulutusta siitä, miten kuvia, videoita, elokuvia ja sosiaalista mediaa voidaan käyttää nuorten tavoittamiseksi paremmin.
(Käytännössä: tarve oppia uusia "kieliä" ja oppiaineita, jotta uusille sukupolville sopiva uskonnollinen kertomus voidaan esittää.)
- Koulutus, jossa päivitetään hankittua tietoa pedagogisista ja psykologisista opinnoista, jotta nuoria voidaan käsitellä paremmin.
(Käytännössä: tarve päivittää pedagogiikan ja psykologian perustaa, jotta voidaan paremmin ymmärtää yhteiskuntamme kohtaamaa aikakausimuutosta - eikä vain muutosten aikakautta -.)
- Sosiaalisen osallisuuden menetelmiä koskeva koulutus.
- Erityistä uskonnollista koulutusta pyydetään:
 - Edistämään uskonnollisen lukutaidottomuuden voittamista.
 - Auttamaan ymmärtämään uskonnollisen ja kulttuurisen moniarvoisuuden ennennäkemätöntä luonnetta yhteiskunnassamme.
 - Osaamista lähestyä historiallisten uskonnollisten muotojen kriisiä ja uusien hengellisyyksien etsimistä.

Haastateltujen vastauksista voidaan tehdä seuraavat johtopäätökset Romanian uskonnonopetusta koskevista tärkeimmistä tarpeista:

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Haastattelujen perusteella on tarpeen monipuolistaa uskonnonopetuksen toimintaa, mutta myös hyödyntää paremmin epävirallista toimintaa: kulttuurista ja uskonnollista toimintaa, "lasten toteuttamia hankkeita hypoteettisten konfliktien ratkaisemiseksi", vierailuja, vapaaehtoistoimintaa, hyväntekeväisyystoimintaa, tapaamisia kulttuuri- ja uskonnollisen elämän vaikuttajien kanssa, keskusteluita jne. Opettajat korostavat perheen tärkeää roolia lasten kasvatuksessa sekä opettajien ja vanhempien välisen yhteistyön merkitystä. Uskonnonopettajien ja pappien yksityiskohtaisemmat koulutustarpeet, joista suurin osa liittyy pedagogisiin kysymyksiin, luettiin seuraavasti:

- Esiinnojen ja nuorten psykologiaa koskevat käsitykset.
- Opiskelijoiden arviointi ja henkilökohtaisten kehitystarpeiden tunnistaminen.
- Uskonnon ja psykologian monitieteisen lähestymistavan menetelmät.
- Ihmisoikeudet teologisesta näkökulmasta.
- Globaalien kriisien (konfliktit, pandemiat, luonnonkatastrofit jne.) käsitteleminen teologisesta näkökulmasta.
- Nykyaikaiset opetustekniikat
 - Aktiiviset osallistumismenetelmät
 - Luovan kasvatuksen menetelmät (epäviralliset)
 - Digitaalinen osaaminen
 - Esitysten laatiminen (video / grafiikka / animaatio)

Haastateltujen vastausten perusteella voidaan tehdä seuraavat johtopäätökset uskonnonopetusta koskevista tärkeimmistä tarpeista Kreikassa:

Kreikkalaisten informanttien vastausten perusteella he listasivat seuraavat sisällöt, joita tarvitaan oppiaineen tehokkaampaan opettamiseen: filosofia, psykologia, sosiologia, islamilainen teologia. Lisäksi mainittiin uskonnollinen monimuotoisuus, uskonto ja uskontojen välinen vuoropuhelu. Lisäksi aineopillisten sisältöjen osalta tuotiin esiin joitakin opetusmenetelmiä. Niitä olivat muun muassa "käänteinen luokka", "teatteri", perehtyneisyys uusiin teknologioihin, kuten "kuvavälineet, videotuotanto" ja "asynkroninen etäopetus". Materiaalien osalta todettiin, että materiaalien tulisi olla

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

helposti saatavilla ja päivitettyssä digitaalisessa muodossa. Erityisesti tarvitaan kreikankielistä islamia koskevaa materiaalia.

Suurin osa kreikkalaisista vastaajista (86 %) pitää *ryhmätyömenetelmiä* koskevaa koulutusta erittäin tai erittäin tärkeänä. Hieman yllättäen toiseksi eniten teologeja kiinnosti se, että täydennyskoulutuksen aiheena oli *teologia*. Saman prosenttiosuuden (80 %) kanssa toiseksi suosituin aihe teologian kanssa oli opetusmenetelmäkoulutus. Myös kreikkalaisista 67 % ilmoitti olevansa epävarma koulutustarpeistaan ja valitsi vaihtoehdon "*vaikea sanoa*". Merkittäviksi kiinnostuksen kohteiksi lueteltiin muun muassa taidehistoria, valtio-oppi, tieto- ja viestintätekniikka, kasvatustarpeita, tieteidenvälisyys, kulttuurihistoria ja kansanperinne sekä taide kasvatuksessa. Kreikan raportissa todettiin, että "*koulutustarve näillä osaamisaloilla syntyy asiaankuuluvien opetusmenetelmien soveltamisesta, jotka on arvioitu myönteisesti ja jotka on jo mainittu vastauksissa kysymyksiin 27 ja 28*".

Haastateltujen vastauksista voidaan päätellä seuraavat tärkeimmät uskonnonopetusta Suomessa koskevat tarpeet:

Lisäkoulutuksen tarve riippui jossain määrin vastaajan taustaorganisaatiosta. Peruskoulun ja lukion opettajien keskuudessa nousi esiin kaksi teemaa. Koulutusta toivottiin sähköisten oppimisympäristöjen käytöstä ja niiden aiheuttamista pedagogisista haasteista. Yliopistotasolla olisi toivottavaa lisätä koulutusta pedagogiikasta ja digitalisaation laajemmasta ja monipuolisemmasta käytöstä pedagogiikassa. Myös opetettavan sisällön laajempaa tuntemusta pidetään tärkeänä. *Kirkon* organisaatioissa mainittiin myös koulutus verkkoympäristön pedagogisen ja teknisen käytön kehittämiseksi.

Suomalaisten keskuudessa ei ollut selvää koulutussisältöä kyselyssä kysytyistä aiheista. Suurin osa haastatelluista totesi, että suurin koulutustarve (90 %) heillä on "jotakin muuta" koskevat sisällöt. Näitä olivat eläinten oikeudet, internet ja media, demokraattinen yhteiskunta, katolisen kirkon ja yhteiskunnan suhde, ympäristönsuojelu, yhdyskuntapalvelu, uskonnolliset kiistat (teurastus, ympärileikkaus), uskonnollisuuden yksilölliset ja yhteisölliset näkökohdat, dialogi, uskontotietoisuus,

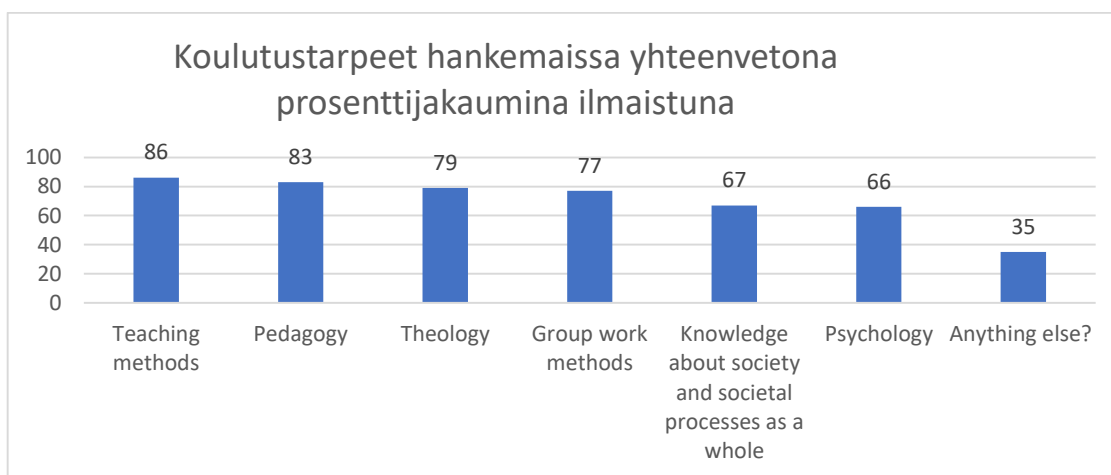
KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

rakenteellinen syrjintä, sukupuolen ja seksuaalisuuden monimuotoisuus. Lisäksi kahden opettajan vastauksissa korostettiin medialukutaidon koulutusta. Toiseksi tärkein asia (86 %) oli opetusmenetelmät ja kolmanneksi tärkein (79 %) pedagogiikka.

LOPPUHUOMAUTUKSET TARPEISTA JA AIHEISTA

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että kuuden maan *koulutustarpeet* voidaan jakaa kahteen pääryhmään. Ne keskittyvät selvästi opetuksen pedagogiseen ja didaktiseen kehittämiseen (ks. kaavio 3). Sisällöllisiä kysymyksiä pidetään selvästi vähemmän tärkeinä.

KUVIO 3. Yhteenveto koulutustarpeista.

Tuloksista voidaan kuitenkin tehdä joitakin yksityiskohtaisempia päätelmiä. Etelä-Euroopassa painotetaan enemmän teologisia teemoja (Kreikka, Romania, Bulgaria ja Italia). Suurin tarve pedagogiikan ja ryhmätyömenetelmien kehittämiseen on Bulgariassa (100 %). Opetusmenetelmien

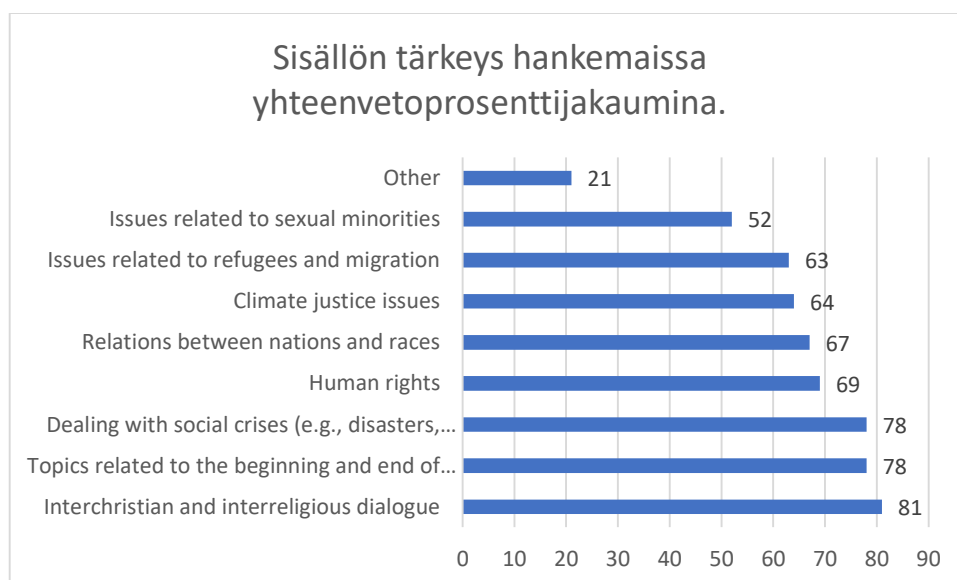

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

tarve on lähes yhtä suuri kaikissa maissa. Suomessa psykologian tarve on vähäisempi (50 %). Italialaiset ja suomalaiset eivät tarvitse yhtä paljon tiimityömenetelmien täydennyskoulutusta kuin muut maat. Suurin tarve yhteiskuntaa ja sosiaalisia prosesseja kokonaisuutena koskevalle tiedolle on Romaniassa. Vaikuttaa siltä, että suomalaisille luetellut koulutusaiheet eivät vastanneet heidän tarpeitaan, sillä heidän suurin tarpeensa oli "jotain muuta".

Opetuksen sisällön osalta (ks. kaavio 4) tulosten perusteella voidaan todeta, että moniuskontoinen lähestymistapa opetuksessa on katettu hyvin. Kyseisessä uskonnonopetuksen suuntauksessa otetaan asianmukaisesti huomioon Euroopan muuttuva ja muuttunut ympäristö, joka koskee eri uskontoja, sekä kristillisiä että ei-kristillisiä. Tätä mieltä on 4/5 vastaajista. Italiasta tulleiden vastaajien tiedot koskevat uskonnonopettajia.

KUVIO 4. Sisällön merkitys.

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Toinen tärkeä osa uskonnonopetusta on humanistinen lähestymistapa. Tämä on hyvä huomio, koska uskonnonopetuksella on tärkeä rooli paitsi itse uskonnonopetuksessa myös yhteiskunnassa. Yli 3/4 informanteista oli tätä mieltä. Tätä tulosta voidaan tulkita tavallaan myös toisin päin, sillä koulutustarpeet ovat vähemmän tärkeitä, mitä vähemmän merkitystä koulutussisällöllä on.

